

6 Aralık 2025 Cumartesi ◆ Sayı: 185

evrensel

ekmek ve gül

Dilan U.

Dosya

Sermayenin öğüttüğü hayatlar: Çocuk işçilik

/EkmekveGül

posta@ekmekvegul.net

@ekmekvegul

@ekmekvegul1

/ekmekvegul

İÇİNDEKİLER

Umutsuzluğun kışından umudun baharına.....3
Hazan İlik

DOSYA

**Sermayenin öğüttüğü hayatlar:
Çocuk işçilik**

Çocukları kurban eden sunak:
sermaye.....5
Nuray Sancar

Kanunlar çocuk işçiliğin önüne geçmiyor.6
Av. Gamze Gökoğlu

Dilovası'dan Türkiye'ye çocuk işçilik
gerçeği.....7
Sevil Aracı

Eğitim sermayeye teslim.....8
Gönül Kural

Okul yerine iş, güven yerine korku.....8
Dilara Kanık

MESEM'lerin gerçek yüzünü bizden dinlesin.....9

25 Kasım'ın ardından.....10
Nuray Öztürk

İşçi mahallelerinde 25 Kasım sohbetleri.....11
Berivan Balkay

Eskişehir'de ilk 25 Kasım coşkusu.....11

Bir panodan fazlası.....11

2025'ten 2026'ya mücadelelerimizi devrediyoruz...12

Sesimizi yükseltmeliyiz.....14
Merve Ünsal

2026'ya girerken: İnsanca yaşam istiyoruz!.....15
Emine Argüç

Yeni yılda proteinsiz umut sofraları.....15
Serpil Berk

'Mücadele öz güvenimi yeniledi'.....15
Meral Yüzer

Yıl sonu envanteri ve varoluşun ağırlığı.....16
Filiz Gür

'Ne böyle yaşamaya ne böyle ölmeye mecburuz'...17
İzel Gözde Meydan

Birgölün yumruğu, binlerce işçinin yumruğu.....18
Dilara Kanık

Suat Derviş'in mirasından Smart Solar grevine.....19
Elif Ergin

Şık Makas'ta kadın olmak.....20
Fatma Çelik

6 yıllık mücadele ve direnişin onuru.....20

Depremi gölgesinde kadın emeği.....21
Halime Sancak

5 bin liralık 'nezaket' faturası.....21

Lüks değil, emeğimin karşılığını istiyorum.....22

'Hani neredeler? Düştüm işte, kaldırsın beni!'...22
Sevim Saylam

İçimizde kıyametler kopuyor.....23

Bu düzen susmamızı istiyor23

SAĞLIK.....23

Bir öğün ücretsiz sağlıklı yemek mücadelesinde
ısrarcıyız.....24
Avukat İlke Işık

Bir umudum sen, bin umudum ördüğümüz mücadele

2025 dünya ve Türkiye için adeta tarihsel dönüm noktalarından biriydi. Emperyalizmin karanlığı başta Ortadoğu olmak üzere birçok ülkenin işçi, emekçi halklarının üzerine çöktü. Pazardan kim daha fazla pay alacak, ticaretin ipleri kimin elinde olacak, nadir toprak elementlerine kim çekecek hırsı mermileri, bombaları halkaların başına musallat etti; sağ, faşist politikaların hızlıca gelişmesine zemin hazırladı.

Filistin'de soykırım, Lübnan ve İran'a saldırı, Suriye'de ABD'ye bağlı cihatçıların yönetimi ele geçirmesi, Venezuela'ya göz dağı ve sayabileceğimiz çokça saldırı çemberi halkları ölüm, yıkım, yoksulluk ve bağımlılıkla baş başa bıraktı.

Kadın ve LGBTİ haklarının hedefe konulması, mülteci düşmanlığı ve devletler tarafından kamusal ve demokratik hakların hedefe alınması Türkiye'de de sürdü. Tek adam rejimi faşizmi kurumsallaştırmak için adeta tüm tuşlara

bastı. Dergimizde mart ayında halkın iradesine yapılan darbeden aile yılına, Orta Vadeli Program'dan vahşileşen şiddet ve sömürü biçimlerine yaşadığımız birçok saldırıyı hatırlattık. Hatırlattık ki 2025'in son dergisinde, Rojin Kabaiş'e; Dilovası'daki patlamada kadın ve çocuk işçilere; Smart Solar, Digel, Şık Makas, Peri Tekstil gibi iş yerlerinde direnişte olan onlarca kadın işçiye; çocuğunun beslenmesine bir parça simit bile koyamayan kadına; irademiye, mücadeleyle kazandığımız haklara ne oldu sorularını ve biriktirdiğimiz binlerce soruyu unutmayalım, sormaya devam edelim...

Memleket koşullarında asgariye bile muhtaç kaldığımız, hayal kurmayı bile bazen unuttuğumuz bu dönemde 2026'yı karşılamak pek kolay değil biliyoruz.

Yorgunuz, öfkeliyiz, üzgünüz, güvensiz hissediyoruz. Ama 2026 bir birimizi verebileceğimiz en büyük hediye

birbirimizin yanında yani mücadelede güven bulmamız olacaktır.

"Kurtuluş yok, tek başına, ya hep beraber, ya hiçbirimiz!" Hatırladınız mı? Saraçhane'yi, ilinizdeki meydanları?

25 Kasım'daki kalabalığı hatırladınız mı? İş yerlerinde, grev ve direniş çadırlarında, "direne direne kazanacağız" diyen, Swatch ve Şık Makas işçileri gibi kazanımlar elde eden kadınları hatırladınız mı?

Bir öğün ücretsiz sağlıklı yemek için MEB'e dava açan ve davasının peşini bırakmayan kadınları hatırladınız mı? Dayanışmamız sınırları aşır, "Filistin'e özgürlük" sloganları attığımız kortejleri hatırladınız mı?

Öfkemiz binse umudumuz binlerce...

Dergimizin son sayısında kadınlar sermaye ve devletin işbirliğini teşhir etmeye devam ederken 2026'ya ışık tutuyoruz. Haydi hediyeleşelim kız kardeşim; bir umudum sen, bin umudum ördüğümüz mücadele.

Kapak çizimi: Dilan Mine Uğurlu/Ekmek ve Gül | Sunu görseli: Pexels

ekmek ve gül
posta@ekmekvegul.net

evrensel

Günlük EVRENSEL Gazetesi'nin ücretsiz özel ekidir.

Türü: Yaygın süreli
Bülten Basın Yayın Reklamcılık
Tic. Ltd. Şti.

Adına Sahibi: Kürşat Yılmaz
Genel Yayın Yönetmeni: Hakkı Özdal
Sorumlu Yazışmaları Müdürü: Sadık Murat Uysal

Yönetim Yeri: Adres:
Gülbahar Mahallesi, Oya Sokak, Tümer Plaza No: 7, Kat: 4
Daire: 9 34394 Şişli/İSTANBUL
Tel: (0212) 909 48 01
Faks: (0212) 654 15 04

Dağıtım: Turkuvaaz Dağıtım AŞ **İstanbul Baskı:** Arslan Güneydoğu Gazetecilik, Matbaacılık ve Kağıtçılık A.Ş. Osmanağa Mah. 31/43 Sk. No:6/2 Esenyurt/İstanbul **Adana Baskı:** Arslan Güneydoğu Gazetecilik, Matbaacılık ve Kağıtçılık A.Ş. Yeni Doğan Mh. 2108 Sk. No: 18/A Yüreğir/ADANA **Ankara Baskı:** Arslan Güneydoğu Gazetecilik, Matbaacılık ve Kağıtçılık A.Ş. Saray Osmanağa Mh. Sütçü İmam Sk. 2108 Sk. No: 33 Pursaklar/ANKARA **İzmir Baskı:** Arslan Güneydoğu Gazetecilik, Matbaacılık ve Kağıtçılık A.Ş. Metal İşleri San. Sit. 2. Cadde No.93 Kısıkköy, Menderes/İzmir **Trabzon Baskı:** Arslan Güneydoğu Gazetecilik Matbaacılık ve Kağıtçılık AŞ Araklı Yolgören Mah. Dedekorkut Cad. No: 55 dd Araklı/Trabzon

Umutsuzluğun kışından umudun baharına...

Hazan İlik

“Hem umut baharı hem de umutsuzluk kışı” yaşadık. Geride bıraktığımız yıl bir umutsuzluk kışıydı, çünkü emperyalist barbarlığın yakmaya hak gördüğü coğrafyalardaki ateşin dumanı, kadınları soluksuz bıraktı: Filistin’de ve Suriye’de kadın ve çocuklar, soykırımın ve savaşın en ağır sonuçlarıyla baş başa kaldı. Emperyalist-siyonist ikiye bölünmüş “kadınların özgürleşmesi adına fırsat” olarak sunduğu soykırım saldırılarında ölenlerin yüzde 70’ini kadınlar ve çocuklar oluşturdu.

Üstelik yerkürenin dört bir yanında sermaye ve onun siyasal temsilcileri, kadınlara karşı açıkça ilan edilmemiş bir savaşı daha sürdürdü. Bu savaşta kamu hizmetlerinin piyasalaşmasıyla oluşan boşluk kadınların hayatından çalınarak dolduruluyor, yoksullaşmanın tüm yükünü taşıyan kadınların üzerindeki ev ve bakım yükü artarken hayatları üzerindeki denetimle birlikte bağımlılık artıyor; şiddet, tecavüz ve cinayet olağanlaşıyor. Bugün dünyanın herhangi bir yerinde her on dakikada bir kadın veya kız çocuğu tanındıkları erkekler tarafından öldürülüyor.

Tüm dünyanın gözü önünde yaşanan bu saldırganlıkla, emperyalizmin kadınlara krizleri göğüsleyecek tampon görevi üstlenmekten, karanlık bir gelecekte başka bir şey vademediği gerçeği, artık hiçbir “refah ve özgürlük” yalanının gizleyemeyeceği kadar çıplak bir şekilde orta yere saçıldı. Bu düzen, yarattığı bu ağır gerçeklik karşısında “yeter ki iste” masallarına kulak asmayan kadınların kazanımlarına aşırı sağcı dalgayla pervasızca saldırmanın yollarını arıyor şimdi.

Karşı cephemizde saray rejimi var

Sermayenin kadınlara açtığı bu savaşın Türkiye cephesinde ise komutanın başında saray rejimi var. Saray rejimi, ilan ettiği aile on yılı ile kadınların ancak aile içerisinde ve onun bir parçası olarak tanındığı, yani kadınların eşitlik talebinin “ailenin korunması” adı altında yok sayıldığı ve ezildiği politikaları son sürat hayata geçirmeye çalışıyor. Sermayenin ihtiyaçlarına her an hizmet etmeye hazır, gerektiğinde kural dışı, dizginsiz sömürü koşullarında iş cinayetlerinde can vermesine göz

Fotoğraf: DHA

Fotoğraf: Evrensel

yumulabilecek genç ve ucuz işgücü yığınlarını doğurmak, beslemek, büyütme görevi düşüyor kadınlara. Sene boyunca doğurganlık ve nüfus artış hızındaki gerilemeye karşı erken yaşta evlilik yapanlara teşvik, çocuk doğum yardımı ve tam da bu doğrultuda kadınların esnek ve güvencesiz

çalışmasının önünün açılması gibi bir dizi politika gördük. Tıpkı Macaristan, İtalya, Slovakya’daki muadilleri gibi saray rejimi de LGBTİ’lerin aileyi tehdit ettiğini, bu yüzden ailenin korunması gerektiğini öne sürerek bu sermaye planını maskeleymeye çalışıyor. Kutsal aile maskesinin ardında

kapitalizmin sönmeyen ateşinin ben-zini olan işgücünün yeniden üretilmesi var. En açık ifadeyle diyorlar ki kadınlar esnek ve güvencesiz çalışsın ki daha fazla çocuk doğurabilsin, eve bağımlı olsun, aldığı ücret “ek gelir, katkı” düzeyinde kalsın; ev içinde uğradığı şiddetten uzaklaşabileceği, tek başına hayatını geçindirebileceği bir ücretten mahrum kalsın.

Saray rejiminin “güçlü aile” dediği, Dilovası’daki parfüm fabrikasında çıkan yangında, kaçak, sigortasız ve güvencesiz çalıştırıldıkları için küçücük bir konteynerin içinde diri diri yanan kadın işçilerin ve kız çocuklarının gerçeğini tüm kadınların ve çocukların kaderi haline getirmektir. Gerçekte aileyi tehdit eden, aileleri parçalayan, çocukların eğitimden koparılıp MESEM programıyla patronlara bedava işgücü olarak sunulduğu, devlet eliyle işçileştirilen çocukların iş cinayetlerinde yaşamını yitirdiği ➡

sömürü cehennemini ta kendisidir. Boğaziçi Üniversitesi kampüsünde gerçekleşen bir düğünde çalışırken öldürülen 15 yaşındaki Hilal'in, 14 yaşında MESEM'li olarak çalışmaya başladığında tanıştığı erkek tarafından katledilen Yağmur'un hikayesi, yoksullukla çocuk işçiliğinin, çocuk işçilikle kadın cinayetlerinin nasıl iç içe geçtiğinin, bu sistemin kız çocuklarını nasıl adım adım ölüme sürüklediğinin ispatıdır.

Şiddetin suç ortakları belli

Aynı zamanda bu yıl Türkiye'de ilk kez şüpheli kadın ölümlerinin sayısı, bilinen kadın cinayetlerinin sayısını geçti. Faillerin cezasızlık politikalarıyla adeta ödüllendirildiği yetmiyor muş gibi, kadın katillerine adeta yeni bir "kaçış planı" sunuluyor. Van'da üniversite okurken kaybolan ve günler sonra Van Gölü kıyısında cansız bedeni bulunan Rojin Kabaiş, bu karanlık tablonun en yakıcı örneklerinden biri oldu. Rojin'in ölümü, cinsel saldırı ihtimaline işaret eden Adli Tıp Kurumu raporunun bir yıl boyunca gizlenmesiyle, tıpkı balkonlardan "düşen", evlerinde "intihar ettiği" iddia edilen yüzlerce kadın gibi, etkin bir soruşturma yürütülmediği, deliller karartıldığı ve failler korunduğu için açığa çıkartılmak istenmemektedir. Tıpkı defalarca kez karakola şikayet başvurusunda bulunan, alınan koruma kararlarına rağmen göz göre göre öldürülen kadınlar gibi, şüpheli biçimde ölen kadınların hayatlarını kaybetmesinde onları korumayan, cinayeti intihar veya kaza kılıfına sokarak failleri aklayan bu düzenin suç ortaklığı vardır.

Kimi maddeleri şimdilik askıya alınsa da 11. Yargı Paketi ile pişirilen, nafaka hakkının gaspından boşanma hakkının fiilen engellenmesine, miras hakkının tırpanlanmasından medeni hakların hedefe konmasına kadar uzanan her saldırı, tek bir adrese çıkıyor: Kadınları şiddet cenderesine hapseden bir kuşatmayla en ağır sömürü koşullarına boyun eğdirmek. Yani Dilovası'daki o merdiven altı atölyelerin bacası tütsün diye kadın emeğinin ve yaşamının yok pahasına sermayeye sunulmasına... Saray rejimi, yargı paketleri, diyanet hutbeleri aracılığıyla görünümüne kavuşturduğu kadın düşmanlığını, eşitlik karşıtlığını inşa etmek istediği faşizmin iskeletine dönüştürmek istiyor. Tıpkı faşizmin tarihsel örneklerinde olduğu gibi, çok çocuklu aile dayatmasıyla, doğum kontrolünün engellenmesiyle, kadınların "ailenin korunması" ve "vatan için fedakarlık" adı altında kölece çalışmaya ve susmaya mahkum edildiği bir sömürü cehennemiyle varlığını tahkim etmeyi hedefliyor.

Fotoğraf: Evrensel

Fotoğraf: Ekmek ve Gül

Baharı kadınların mücadelesi getirecek

Ama geçtiğimiz yıl aynı zamanda bir umut baharıydı; çünkü saray rejiminin faşizmin inşasında attığı adımlara karşı 19 Mart protestolarında sokakları dolduran yüz binlerin bu rejime olan itirazı yükselirken öte yanda Türkiye'nin dört bir yanında kadın işçilerin ateşleyicileri oldukları işçi direnişlerinin filizlendiğine tanıklık ettik.

Elbette ki bu bir tesadüf değil. Sermaye, kârını artırmak için kadınların eşitsizliğini, örgütsüzlü-

ğünü ve güvencesizliğini temel bir dayanak olarak kullanıyor. Patronlar, erkek egemenliğinin kodlarını; kadın işçiler üzerinde disiplin kurmanın, onları susturmanın bir sopası olarak sallıyor iş yerlerinde. Queen Tarım'dan Digel Tekstil'e kadar her yerde kadın işçilerin gerçeği aynı: Mobbing, hakaret, tehdit ve açlık... Kadın olduğu için ciddiye alınmadığını söyleyen; hakarete ve tacize uğrayan; aşağılanan aynı kadın işçilerin öfkesinin sendikalaşma mücadelesi içinde haysiyet ve onur mücadelesine dönüştüğü-

nü gördük sene boyu.

Şimdi 2025 yılının son ayında, bir yanda Mecliste 2026 bütçesi görüşülüyor, diğer yanda Asgari Ücret Tespit Komisyonu toplanıyor. Kamu harcamalarından kısılan her bütçe kadınların sırtına yük... Emeği değersizleştirilen kadınların birçoğu asgari ücret civarında düşük ücretlere çalışıyor. Öyleyse bütçe de asgari ücret de en çok kadınların meselesidir.

Öyleyse bu bütçe, kadın sığınmaevlerine, kreşlere, çocukların belenmesine mi ayrılacak; yoksa sermayenin, savaşın ve tarikatların bütçesi mi olacak? Belirlenecek asgari ücret, milyonları bir yıl daha açlığa mı mahkum edecek; yoksa güvenli bir hayat kurmanın, insanca yaşamının kapısını mı aralayacak?

Bu soruların cevaplarını o masalarda oturanlar değil, kadınların mücadelesi verecek. Kurtuluş, ne kutsal aile masallarında ne "sabredin, fedakarlık edin" telkinlerinde ne de kendi kabuğumuza çekilmekte.

Şık Makas'ta BİRTEK-SEN temsilcisi Buse Kara'nın hukuksuzca ev hapsi cezası almasının ardından kentte yaşayan binler, tek bir vücut halinde "ekmek ve adalet" talebiyle yürüdü, patron-yargı-kolluk eliyle susturulmaya çalışılan kadın işçilerin sesinde birleşerek çıkış yolunu gösterdi.

Sermayenin ve saray rejiminin kışına karşı; ellerimiz fabrikalarda, mahallelerde ve meydanlarda birbirine uzansın. Şimdi o elleri birleştirme; ekmeğimizi, eşitliği ve özgürlüğü kazanma vakti.

Sermayenin öğüttüğü hayatlar: Çocuk işçilik

Fotoğraf: Volkan Pekal/Evrensel

SUNU

Sömürü, gelecek kaygısı ve hatta ağır iş koşulları altında hayattan koparılan çocuklar. Çocukları öğüten kapitalist sistemin garantörü devletlerin ilmek ilmek ördüğü karanlık. Türkiye’de MESEM adı altında meşrulaştırılan çocuk işçiliği, yoksulluğun derinleştiği koşullarda her geçen gün artıyor. Dilo-vası’daki iş tezgâhlarında bu dosyada çocuk emeğinin nasıl örgütlü ve bilinçli bir tercihle iktidarın politikaları ile yaygınlaştırıldığını ele alıyoruz.

Çocukları kurban eden sunak: sermaye

Birleşmiş Milletler çocuk hakları sözleşmesi 0-18 yaş arasını çocukluk dönemi olarak tanımlar. Bu yaş grubu için kreş, okul öncesi eğitim, zorunlu eğitim planlamasının yapılması beklenir. Ne var ki son yirmi yıldır ülkemizde yap boz tahtasına çevrilen eğitim sistemi önce 4+4+4 uygulamasıyla uluslararası kabul görmüş olan çocukluk yaşı geriye çekilmiş ve erkek çocukların erkenden çalışma hayatına atılmasına, arka arkaya çıkarılan yasalarla da kız çocuklarına da okul sıralarında nişanlanma, küçük yaşta evlenme yolu açılmıştır. Dahası tecavüz eden kişi ile evlenmek koşuluyla faili suçlanmaktan koruyan yasa tasarıları ile kız çocuğuna ömür boyu istismar ve acının yolu açılmaya çalışılmıştır.

Milli Eğitim Bakanı Yusuf Tekin’in son açıklamalarına göre ise bu sistemin 4+4+3 olarak düzenleneceği anlaşıyor. Gerekçe şöyle açıklanıyor: “Bundan 15 yıl önce bilgiye erişim şimdiki ile aynı değil. Şimdi çok daha rahat ve hızlı, bilgiye erişiyorlar, öğreniyorlar...” Bu, televizyondan, yandaş ve sosyal medya trollerinden edinilecek bilgiyi sistematik okul bilgisinin yerine geçiren aklın önceliği yine Yusuf Tekin’in sözleriyle sermayenin ihtiyaçlarıdır.

İhtiyaçların kalkış noktası sermayenin çıkarları olarak belirlendiğinde asgari ücretin bir aileyi neden geçindiremediği, enflasyonun neden geriye çekilemediği, yoksul ailelerin çocuklarının neden işgücü piyasasına sürüldüğü gayet iyi anlaşılır. Okullarda bir öğün yemek talebine kulakların neden tıkandığını da.

TÜİK raporları ve Çalışma Bakanlığı bürokratları artık genç işçi ve işsiz sayısı hakkında bilgi verirken 15-32 yaş arasını esas alıyorlar. Dört gün işe, bir gün okula yaklaşımla kurulan MESEM denilen uygulamayla çok sayıda çocuk iş piyasasına çekildi ve her yıl bu sayı artıyor. 1.5 milyon çocuk okulda değil, MESEM’lere kayıtlı çocuk sayısı 2022’de 1 milyon 33 bin; bunların yüzde 30’unu kız öğrenciler oluşturuyor. Bu sayının 2025’te katlandığını tahmin etmek zor değil.

Ortaokuldan sonra staj veya cıracılığa alınan çocukların aldığı ücret asgari ücretin yarısının altında. Bir dizi işkoluna dağıtılan çocuklarla ilgili iş cinayetlerin-

de ölüm sayısında ise giderek hızlanan bir yükseliş var.

Çocukların eğitimi organize sanayi bölgelerine bırakıldı

Bunlar yetmiyormuş gibi “sağdan soldan nasıl olsa lazım olan bilgileri öğreniyorlar” denilen çocukların eğitimini bundan böyle organize sanayi bölgelerinin üstleneceğini bizzat Cumhurbaşkanı duyurdu. Organize Sanayi Bölgelerinde Mesleki Eğitim Merkezi

Açılış Töreni’nde Erdoğan “OSB’lerimiz eğitim alanında sorumluluk üstleniyor. Öğretmenlerimiz ve iş dünyamız için hayırlı olmasını diliyorum” diye konuştu.

Eğitimi aşama aşama sermayenin ve sermayenin ihtiyaçlarına göre şekillendiren hamleler çocuk emeğini sömürü çarklarına her gün biraz daha fazla sürükleyor.

Neden çocuk emeği?

Bu sorunun ilk yanıtı çocuk emeğinin ucuz olmasıdır. Öte yandan çocuklar yasalarındaki haklarının bilincinde olmadıkları gibi sendika, grev, toplu sözleşme hakkındaki kanuni düzenlemelerden, kısacası dahil oldukları işçi sınıfının mücadelesi birikiminden habersizdirler. Yoğurulabilir, denetlenebilir nitelikteki bu ucuz emeğin sanayiye çekilmesi ailelerin içine düştükleri yoksulluk nedeniyle de kolaydır. Asgari ücretin ortalama ücret haline getirildiği, sosyal ücretin tırpanlandığı günümüz koşullarında ailenin üzerindeki yük çocuklara paylaştırılır. Bu ucuz, güvencesiz ve pazarlık yapamaz haldeki acemi emek gücü sahipleri yoğurulabilen bir hammadde gibi sanayiye sürülebilir. Çünkü sermayenin ucuzun da ucuzu işgücüne ihtiyacı vardır.

Öte yandan emekçi sınıfların aileleri ve çocukları için eğitim görerek yükselme kanalları tıkanmıştır. İlkokulda başlayan eleme sistemleri, sınav maratonlarına takati kalmayan, diplomanın değil iktidar partisine yakınlığın önemli hale geldiği; diploma alabilenlerin de asgari ücretten hallice bir paraya talim ettiği koşullarda kolay yoldan “meslek öğrenmek” ve hayata atılmak cazip görünür. Bu ham işgücü böylece sermaye canavarının kollarına sistem

tarafından itilir.

MESEM’lerde kız çocukları şimdilik erkek çocuklara nazaran beslenme, bakım, kuaförlük gibi daha kadınsı mesleklere yönlendirilmektedir. Ancak 19. yüzyıl sanayi devriminde daha sekiz yaşından başlayarak fabrikalarda getir götür işleri için istihdam edilen, birkaç kuruş cep haçlığı karşılığında yetişkinlerin dokuma sanayisinde kalın parmaklarıyla yapamadıkları ince işleri yapmaya sevk edilen yoksul kızları bekleyen hastalıklar, solunum ve omurga sorunları, raşitik bedenler, istismar büyüyüp anne olduklarında bakamadıkları çocukları afyon ile uyutup, 15-16 saat çalıştıkları işe gitmek zorunda kalan kadınlara dönüşürler. Bu tablo çok uzakta görünmüyor.

Bir çocuk işçinin makatına kompresörle hava basılarak öldürüldüğü bir cinayete daha yeni şahit olmuşken, eğitimsiz işçi kuşağı arasında etik değerlerin, dayanışmanın, sınıf birliğinin erozyona uğratıldığı bir süreçten geçildiği söylenebilir.

İşçi sınıfının çocukları geçmişte ana babalarıyla birlikte sayısız isyana teşebbüs ettiler. Önce 10 saatlik sonra 8 saatlik işgünü mücadelesi verdiler. Mitinglerde, gösterilerde, grev ve toplu sözleşme mücadelesinde çocuk işçiler hep vardı; Fransız devriminde, 1871 Komün günlerinde barikatlarda yer aldılar. Bugün çocuklar ağır bir bedel ödüyor ve derinleşen bir yoksulluk nedeniyle sermayenin çarklarında öğütülüyorlarsa bu kazanımların birer birer, zaman içinde geri alınmasından ve buna karşı mücadele ateşinin de yeterince güçlü yanmamasından kaynaklanıyor. Kapitalizm emekçileri kendi başına ayakta durmaya zorluyor. Bunun için de işçilere daha fazla çalışmak, daha fazla sömürülmeye rıza göstermek ve gözbebeği kız ve erkek çocuklarını sermayenin kollarına atmaya rıza göstermekten başka bir şans tanımıyor.

Ancak işçi sınıfının saflarına yeni katılan bu ham ve birikiminden yoksul işgücü sadece “sermayenin okulları”ndan ya da sosyal medya trollerinden öğrenmeyecek. Sınıf içgüdüleri eninde sonunda çocukluğu kuşatan sermaye ahtapotuna karşı yumruklarını birleştirmeyi de öğretecek, çocukluğun kurban edildiği sunağı yıkacaktır. Hep böyle olmuştur ve olacaktır da.

Görsel: Canva yapat zeka aracı ile oluşturulmuştur

Kanunlar çocuk işçiliğin önüne geçmiyor

İngiltere’de bir iplik fabrikasında, satın alınan ve kaçmalarını engellemek amacıyla zincire bağlı olarak çalıştırılan 4-6 yaş aralığındaki çocuklar; maden ocaklarında çalıştırılan 6-10 yaşlarındaki binlerce çocuk... Kulağa korkunç gelen bu hikâyeler sanayi devrimi ile birlikte hayatın orta yerinde duran en ağır sorunlardandı. Aynı dönemlerde işçi hareketinin yükselmesiyle birlikte; devletler, çocuk olma hakları tamamen ellerinden alınan ve insanlık dışı koşullarda çalıştırılan çocuklar için bazı yasal düzenlemeler getirmek zorunda kaldı. Bu düzenlemeler çalışma yaşı ve çalışma saatlerine yönelik sınırlamalar getiriyordu. 1833 yılında İngiltere’de düzenlenen Fabrika Yasaları ile 9 yaşın altındaki çocukların fabrikalarda çalıştırılması yasaklandı. 9-13 yaş aralığındaki çocukların çalışma saatleri sınırlandırıldı. Yasa ayrıca 13 yaşın altındaki çocukların her gün iki saat ilkökul eğitimi almasını zorunlu kılıyordu.

Aradan geçen onca yıla rağmen hâlâ dünyada ve Türkiye’de en büyük

sorunlardan birisi çocuk işçiliği. İş Kanunu’na göre 15 yaşını doldurmuş çocukların çalıştırılması yasaktır.

Bunun istisnası, 14 yaşını doldurup ilköğretimini tamamlamış çocukların hafif işlerde çalıştırılması ve daha küçük çocukların eğitimlerini engellemeyecek şekilde sanat, kültür ve reklam faaliyetlerinde çalıştırılmalarıdır.

Yasaya göre çalışan çocukların haftalık çalışma süreleri yaş ve işin niteliğine göre 30-35 ve 40 saatle sınırlandırılmıştır. Ancak çalışma saatleri ve yaş sınırlamalarına ilişkin düzenlemeler çocuk işçiliği sorununa çözüm olamamıştır. Çünkü ucuz emek gücüne ulaşmak isteyen sermaye bu sınırları aşmanın da yolunu bulmuştur: Çalışmayı, eğitimin bir parçası gibi göstermek.

Son yıllarda ülkede derinleşen en büyük sorunlardan biri olan yoksulluk ile birlikte; birçok çocuk eğitim, sağlıklı yaşam gibi birçok hakka erişemiyor. Giderek derinleşen yoksulluk, eğitimin işlevsizleşmesi, geleceğe dair umutsuzluk, çocukları eğitim hayatından

kopararak çocuk işçiliğini körüklüyor. Sadece eğitimden kopan çocuklar değil, eğitimin içinde kalmaya gayret eden çocuk da yine devlet eliyle işçileştiriliyor.

‘Geleceğin ustaları’ bugünün çocuk işçileri

Bu durumun en net örneği “Geleceğin Ustalarını Arıyoruz.” sloganları ile sunulan MESEM projesidir. MESEM, mesleki eğitim veren liseler içerisinde açılan eğitim programıyla, öğrencilerin haftanın 4 günü işyerlerinde çalışması, 1 gün ise okulda teorik eğitim görmesinin planlandığı bir “eğitim” modeli olarak sunulmuştur. Hem diploma hem ustalık belgesi vaadi ile reklamı yapılan MESEM’ler, iş güvenliğinin olmadığı, uzun saatler ağır koşullarda çalışmanın olduğu, sermayeye kurlsız, güvencesiz eleman yetiştirme alanı olmuştur.

1-3 Aralık tarihlerinde İstanbul’da düzenlenen ‘Türkiye Yüzyılı Mesleki ve Teknik Eğitim Zirvesi’nde konuşan Milli Eğitim Bakanı Yusuf Tekin; 2024-2025 eğitim öğretim yılı itibarıyla 1 milyon 536 bin 242 öğrencinin mesleki eğitim kapsamında olduğunu açıkladı. Bu öğrencilerin yanı sıra 408 meslek eğitim merkezinde 420 bin MESEM’li

öğrenci olduğunu ve mesleki ve teknik eğitimdeki öğrencilerin oranının toplam öğrenci sayısının yüzde 40’ı olduğunu söyledi. Bu sayıların böyle kalmayacağı da açık. Hükümet, hazırladığı Orta Vadeli Program ile çocuk işçiliğini ortaokul sıralarına kadar indirmeyi, MESEM’leri yaygınlaştırmayı ve nihayetinde çocuk işçiliğini kalıcı hale getirmeyi hedefliyor.

MEB: Çocuklara çalışma hakkı

Milli Eğitim Bakanlığının hazırladığı; İnsan Hakları, Vatandaşlık ve Demokrasi dersinde okutulan kitapta, oyun hakkı, dinlenme hakkı ve eğitim hakkı taleplerini dile getiren çocuk görsellerinin arasına “çalışma hakkı”nın sıkıştırılması da hiç tesadüf değil. Çocukların, çocuk olmalarına dair en temel haklarının dahi ellerinden alındığı sistemde; çocuğun emeğinin gasbedilerek ucuz iş gücü olarak kullanılması hak perdesi ile örtülmeye çalışılıyor.

Bugün, dört kişilik bir ailede herkesin çalışması halinde dahi yoksulluk sınırının aşılamadığı bir tablo var. Derinleşen yoksulluk çocukları çalışma hayatına iten nedenlerden biri olurken sermayenin bitmeyen ucuz iş gücü talebi devam ettikçe çocuk işçiliği son bulmayacaktır.

Başka bir çocukluk mümkün!

Çocukların tüm ihtiyaçlarının karşılandığı, her türden istismarın önlenmesi için devletin seferber olduğu bir sistem mümkün! Bu; sadece hayalimiz değil, geleceğe taşımak istediğimiz deneyimiz... 1917 Ekim Devrimi sonrası çocukları da ilgilendiren çokça yasal düzenleme gerçekleştirildi. Bunlardan Sovyet Aile Hukuku ve Moskova Çocuk Hakları Bildirgesi’nin hatırlanması önemli.

Moskova Çocuk Hakları Bildirgesi bugünden 107 yıl önce, 1918 yılında oluşturulan bir belge. Bu bildirme, Ekim Devrimi sonrası çocuk haklarının temel taşı olarak kabul edilir, aile hukuku gibi devletin çocukları koruma sorumluluğunu ifade eder, tüm çocukların sağlıklı bir şekilde büyümesinde devlete yükümlülük verdi. Bildirme ile çocuk ayrı bir birey olarak tanınır, hiçbir koşulda ebeveynlerinin, toplumun veya devletin mülkiyeti olarak görülemeyeceği belirtildi. Her çocuğa ebeveynlerinin durumundan bağımsız olarak uygun yaşam koşullarının sağlanması hakkı tanındı. Çocukların fiziksel ve zihinsel sağlıklarının korunması öncelik haline getirildi, çocukların sağlık hizmetlerine ücretsiz erişim hakkı tanındı. Eğitimin tüm çocuklara ve ücretsiz olarak verileceği düzenlendi, ayrıca çocuğun nasıl bir eğitim kurumunda eğitim göreceği konusunda karar verme hakkı tanındı, kendine uymayan eğitimi reddetme hakkı tanındı. Çocuklara kendi yaşamları ile ilgili düzenlemelere katılma hakkı tanındı, yine örgütlenme hakkı vurgulandı. Çocuğa kendisine kötü bir eğitim veriyorsa ebeveynlerinden ayrılma hakkı verildi, ailesinden ayrılma hakkı herhangi bir yaşında geçerli olarak tanımlandı, devletin bu durumda çocuğun maddi koşullarının kötüleşmeyeceğini garanti etmesi gerekliliğine yer verildi. Aile, toplum veya devletin çocuğu herhangi bir dinin öğretilmesine veya ritüellerini uygulamaya zorlayamayacağı vurgulanarak dini eğitim özgür iradeye bırakıldı.

Sadie Pfeifer, 122 cm boyunda. 6 aydır çalışıyor. Kasım 1908’de Lancaster Pamuk Fabrikası’nda çalışan birçok küçük çocuktan biri. Fotoğrafçı Lewis Hine (Fotoğraf Rawpixel)

Dilovası'dan Türkiye'ye çocuk işçilik gerçeği

Dilovası'da bir atölyede çıkan yangın-da çocuk yaştaki işçilerin de hayatını kaybetmesi ile çocuk işçilik gerçeği, acı bir gündem olarak önümüze düştü. Bu yazımızda çocuk işçiliğini biraz veriler, biraz da gerçek hayat hikayeleri ile tartışmaya açacak ve çözüm yollarını irdelemeye çalışacağız.

Türkiye'de çocuk işçilik, ekonomik krizin derinleştiği her dönemde daha görünür hale geliyor. TÜİK'in son verilerine göre, 5-17 yaş grubundaki çocukların yaklaşık yüzde 5'i çalışmak zorunda kalıyor ve çalışan çocuk sayısı 720 bin. Ancak bu sayısının gerçekte çok daha yüksek olduğu tahmin ediliyor. Kaldı ki MEB'in hayata geçirdiği MESEM'ler eliyle çalıştırılan bir milyonun üzerinde çocuk işçi bu istatistiğe dahil değil.

Eğitim Sen'in 2025 raporuna göre geçici koruma altındaki Suriyeli çocuklar, mesleki eğitim merkezi (MESEM) öğrencileri ve açık öğretime kayıtlı 18 yaş altı öğrencileriyle birlikte örgün eğitimin dışında bırakılan çocuk sayısı 1 milyon 578 bin.

İŞİG Meclisi verilerine göre 2025 yılının ilk on ayında en az 1737 işçi hayatını kaybetti. Pek çok iş kazası gibi Dilovası'daki işçi katliamı da aslında göz göre göre geldi. Zira daha önce mahalle sakinlerinin, CİMER'e ve Dilovası Belediyesi'ne söz edilen işyerini şikayet ettikleri biliniyor.

Güvencesiz ve kayıt dışı işlerde patronla-

rın en sık kadın ve çocuk emeğine başvurduğu da bilinenler arasında. Güvencesiz çalışma sistemi en çok kadın ve çocukları merdiven altı işlerde, sigortasız, düşük ücretlerle çalışmaya mahkum ediyor. Ekmek ve Gül de dergisinin, sitesinin sayfalarında çocuk işçilerin anlatımlarına yer veriyor.

Kimi örnekleri yeniden hatırlayalım...

Sorunları boylarını ve yaşlarını aşan çocuklar

Atölyelerde, çay molasında, yemek arasında Ekmek ve Gül'den arkadaşlarımızın sohbetlerine dahil olduğu çocuk işçilerin dertleri hem

boylarını hem de yaşlarını aşıyor. Damla'nın babası, annesine ve 3 kardeşine de şiddet uygulamış yıllarca. Onlar da dayanamayıp toplamış valizlerini İstanbul'un yolunu tutmuşlar. Şu an evlerinde üzerinde oturulacak eşyaları dahi yok. "Eşyamız yok ama olsun en azından şiddet yok. Maaşımı alıncaya kadar idare ederiz diyor annem" diyen Damla, okulu da bu sebeple bırakmış. "Hangi parayla gideyim? Okul forması dahi alamazdık" diyor.

'Hayatlarımız çalınıyor abla'

"Hayatlarımız çalınıyor abla" diyen Derya da hiç liseye gidemeyenlerden. Tam 4 yıldır çalışıyor. Okul fikrinden tamamen uzaklaşmış. "Gel açık öğretime yazdırayım seni" diyen arkadaşımıza "Bizden geçti" diyor. Kazandığı paradan kalanla

sadece günlük bir çikolata yiyebiliyor. Babası onları terk etmiş, evde tek çalışan o. Anne ise 3 yaşındaki kardeşine bakıyor. Derya, 17 yaşında. Onun da sigortası yok. Sosyal hizmetlerden destek alıyorlarmış yakın zamana kadar. Çevreden birileri "Bu kadının kızı çalışıyor" diye ihbar etmiş ve yardımları kesilmiş. Bir güvenceleri yok. Daha önce çalıştığı yerde tacize uğramış, çok korkmuş, kimselere bir şey diyememiş. O yerden ayrılmış kadınların yoğun olduğu şimdiki çalıştığı atölyeye başlamış.

'Kimse demedi ki bu çocuk nerede?'

15 yaşındaki Harun, İkitelli'de bir lokantada çalışıyor. Erzurum'dan 3 ay önce gelmiş. "Babamı kaybedince annemi amcamla evlendirdiler. Bir süre alışmam uzun sürdü. Alışmaya çalışıyordum, okuluma gidiyordum. Bizim okul köyden uzaktı. Servisimiz yoktu. Hele kış geldiğinde okula yürümemiz üç saati bulurdu. Çok zorlanıyordum okula gitmeye. Okula gitmeme kararı aldığım anda ailem 'o zaman İstanbul'a git iş bul bize de para gönder' dedi. Okullar açıldı daha karar verememiştik. Okulların açılmasından bir ay geçti pişman olup okula gittim. 'Olmaz artık şimdi kayıt yapamayız seni' dediler. Kimse de o süreçte demedi ki bu çocuk nerede? Niye okula gelmiyor? Ne öğretmenlerim aradı ne müdür. Ben de İstanbul'a gelmeye karar verdim."

Hayal etmeyi bile

unutmuş gençlerden biri Nazlı

Nazlı. 15 yaşında, 7 kardeşin en küçüğü.

9 sınıfta okulu bırakıp çalışmaya başlamış. Yaklaşık 1 yıldır bir tekstil atölyesinde ortacı olarak çalışıyor. Babasını kaybettikten sonra ağabeyi ve ablası okulu bırakıp çalışmaya başlamışlar. "Hayal etmeyi bile unutmuş" bir genç olan Nazlı'nın tek beklentisi eve verdiği maaşından, biraz daha fazla harçlık alabilmek. Aldığı harçlıkla kendisi için doyasıya alışveriş yapmak istiyor sadece. "Kiracıyız. Evin içi genelde soğuk oluyor çünkü sadece iki petek yanyanıyor. Borcumuz çok olduğu için sürekli tasarruf etmek üzerine konuşuyoruz. Abim tersanede, ablam asgari ücretle bir fabrikada çalışıyor" diyor.

Kız çocuklarının durumu daha da hassas. Taciz, mobbing, güvencesizlik üst üste biniyor. Eğitim hakkından mahrum kalıyorlar. Özellikle göçmen kız çocukları hem yoksulluk hem de ayrımcılıkla mücadele ediyor.

Staj değil, açık sömürü

MESEM programı çocuk emeğinin sömürülmesini "yasal" bir eğitim programıyla meşrulaştırarak her yaştan öğrenciyi ağır çalışma koşullarına sürüklüyor. Adeta "eti de kemiği de sizin" denilerek, çocukların sağlıkları, çocuklukları ve gençlikleri sermayenin kâr hırsına feda ediliyor. Meslek liselerindeki çocuklar haftanın üç günü sanayiye gönderiliyor. Üstelik sigortaları sadece "iş kazası" için yapılıyor.

Çözüm örgütlü mücadelede

Çocuk işçilikle mücadelenin yolu, yoksullukla mücadeleden geçiyor. Asgari ücretin bir aileyi geçindirecek seviyeye yükseltilmesi sağlanmadan çocuk işçiliğinin önüne geçilmesi de mümkün değil.

Sendikaların da çocuk işçilikle mücadele konusuna özel olarak eğilmesi, bu konuda kampanyalar yapması gerekli. Ailelere sosyal destek sağlanması, ücretsiz nitelikli eğitimin her çocuk için erişilebilir olması, meslek liselerinin çocuk sömürüsünün aracı olmaktan çıkarılması, işyerlerinde denetimlerin artırılması ve çocuk işçi çalıştıranlara ciddi yaptırımlar uygulanması, çocuk işçiliğini yasaklayan uluslararası sözleşmelere uygun olarak, çocukların eğitim hakkını garanti eden bağımsız bir denetim mekanizması kurulması gibi adımların devlet tarafından atılması için de örgütlü bir şekilde taleplerimizin dile getirilmesi önemli.

Tüm bunların sağlanması için yine en büyük görev biz kadınlara düşüyor. Çocukların hayatı oyunla, kitapla, umutla tanınması için kadınlar olarak çocuk işçiliğine dur diyelim, sesimizi yükseltelim.

Sevil Aracı

Okul yerine iş, güven yerine korku

Dilara Kanık
Gebze

Deniz, Mart ayında 15 yaşına girecek; meslek lisesinde moda-tasarım okurken liseyi bırakmış, MESEM'e başlamış. Sömbül, kızı okulu bıraktığı için ilk başlarda biraz üzülmuş tabii, ama "zorlasam da MESEM'e gidecekti" diye anlatıyor: "Okulu bırakmayı kendisi istedi. Bizim zorlamamız işe yaramadı. 'Kendi paramı kazanmak, kendi ihtiyaçlarımı kendim karşılamak istiyorum' dedi. Beş gün işe gidiyor. Çalıştığı yer petro-kimya sektöründe bir iş yeri."

Sömbül'ün gözünden 15 yaşında çalışan kız çocuğunun günlük yaşamını dinliyoruz: "Sabah 6:00'da kalkıyor. 17:30'da işten çıkıyor, 18:00'da evde oluyor. Sabahları servise ben götürüyorum ya da babası götürüyor. Gidemezsek servise binene kadar pencereden bakıyorum. Onu erken kaldırırken çok üzülüyorum, ilk başlarda kalkarken biraz zorlanıyordum, şimdi hem o alıştı hem biz alıştık."

Ben okula devam etmesini ve bitirmesini istiyordum. Kendisi okula devam etmek istemeyince deneyip görsün diye düşündük. Zaten bırakmak istediği anda, biz onun yanındayız. Bizim imkanımız yoktu okuyamadık, çocuğumun imkanı var ama okumayı tercih etmedi. Önünde uzun yıllar var, nasıl ilerlemek isterse biz onun yanındayız.

Çocuğum işten çok mutlu geliyor, bu benim içimi biraz rahatlatıyor. Çalıştığı yerde güvenlik tedbirlerini alıyorlar. Biz de gidip gördük. İş güvenliği ekipmanları kullanarak çalışıyor. Ben yine de saat başı arıyorum. Aradığım zaman açmazsa, mesajlarıma cevap vermezsen veya geç

cevap yazarsa korkuyorum.

Son zamanlarda MESEM'lerde olanları duydum ve çok üzüldüm. Dilovası'da yaşanan yangını çocukların, çok düşük paralarla çalıştığını okudum. Benim çocuğumla aynı yaşta. Bu yaşananlarda ölen çocuklar ve aileleri suçlu değil, önlem almayanlar suçlu. MESEM'e gitmeyi benim çocuğum tercih etti, şu an çalıştığı bölüm riskli değil, belki öyle olsa daha fazla endişelenirdim. Oradaki ailelerde mecbur kaldığı için, çocuklarını çalışmaya gönderdi. Deniz bugün MESEM'i bırakıp okula başlamak istese okumak istese ben çok mutlu olurum."

'Dilovası patlamasını duyunca korktum'

Şimdi Deniz'den dinleyelim:

"Haftanın beş günü işe gidiyorum. Erken kalkmaya alıştım. İlk zamanlar zorlanıyordum ama şimdi daha iyiyim. Genelde bilgisayarda çalışıyorum. Üretim sahasında değilim. Henüz bir riski yok. Ben meslek lisesine gidiyordum. Okulda problem yaşadığım için bırakmak istedim ve bıraktım. İlk maaşımla ne yapacağımı bilemedim. Sonra istediklerim için harcama yaptım."

MESEM'lerde yaşananlara dair çok bilgim yok. Televizyonda ve sosyal medyada gördüğüm kadarını biliyorum. Dilovası'da ki yangını duydum ve çok üzüldüm. Yangının duyunca ben de korktum. Yine benzer haberleri görünce, ölümleri duyunca korkuyorum. Bizde de ahşap ürünler var, boyları çok yüksek. Yangını ilk gördüğümde bunu düşünüp korktum."

Kadının ve çocuğun ismi değiştirilmiştir.

Fotoğraf: Evrensel

Eğitim sermayeye teslim

1-3 Aralık tarihleri arasında Milli Eğitim Bakanlığı Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü tarafından düzenlenen ve protokolünü sermaye örgütlerinin oluşturduğu "Türkiye Yüzyılı Mesleki ve Teknik Eğitim Zirvesi", Milli Eğitim Bakanı Yusuf Tekin'in katılımıyla yapıldı. Zirvede patron örgütünden temsilciler mesleki eğitimi konuştu.

Zirvede söz alan Milli Eğitim Bakanı Yusuf Tekin mesleki eğitimde çocuk işçiliği arttıracaklarını söyledi.

Türkiye'de yaklaşık 2,3 milyon çocuk işçi bulunuyor. İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği (İSİG) Meclisi'nin verilerine göre bu yıl en az 82 çocuk işçi çalışırken yaşamını yitirdi. Kasım ayında şimdiye dek 10 çocuk öldü. Bu ölümler farklı şehirlerde ve farklı iş kollarında yaşandı, ancak temel nedenler değişmedi.

Her 4 çocuktan 1'i çalışıyor

MESEM'ler eğitim yerleri değil, doğrudan çocukların çalıştırıldığı, çalıştı-

rlmasının önünü açan, çalıştırıldığının üstünü kapatan yerler. Dolayısıyla

işçi sağlığı, iş güvenliği bakımından büyük riskler taşıyor. Çocuklar, çok tehlikeli iş kollarında, normalde çocukların çalışamayacağı bir işkolunda MESEM adı altında çalıştırılıyor. Çocuklar akademik eğitimden yoksun bırakılarak sanayinin ihtiyacına sunuluyor. TÜİK verilerine göre,

çocukların işgücüne katılım oranı 2024 itibarıyla yüzde 24,9'a ulaşmış; yani her 4 çocuktan 1'i çalışıyor. Bütün bunlar yetmezmiş gibi Milli Eğitim Bakanlığı'nın 4+4+2 modelini tartışmaya açarak, eğitim süresini kısaltarak sermayenin talepleri doğrultusunda eğitim yeniden şekillendirilmek isteniyor.

Her 3 çocuktan 1'i aç

2026 bütçesinde ise emekçilerin vergi yükü büyürken sermayeye vergi muafiyetleri artıyor. Milli Eğitim Bakanlığı bütçesinde eğitim yatırımlarına ayrılan pay düşerken öğrenciler için bir öğün ücretsiz yemek bütçede yer almıyor. Her 3 çocuktan 1'i okula aç gidiyor.

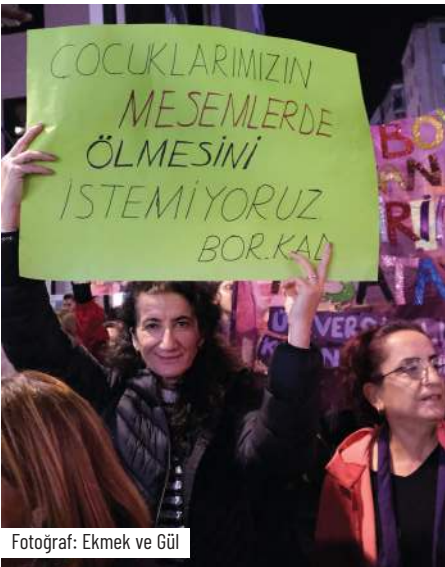
Maarif modeli ile AKP ideolojik kuşatmasını öğrenciler üzerinde arttırarak biat eden hak talep etmeyen nesiller yetiştirmek istiyor. Erkek çocuklarından düşük ücretlerle ağır çalışma koşullarında çalışma dayatırken, kız çocuklarına ise aileye destek için ucuz iş gücü olmalarını ve ailenin bakım ve ev işlerini, yani iki kat fazla sorumluluk yüklüyor.

Tüm bu tablo, çocukların emeğini, geleceğini ve yaşam hakkını hedef alan çok yönlü bir saldırının sürdüğünü gösteriyor. Bütün bu saldırılara karşı nitelikli, bilimsel, parasız, kamusal eğitim mücadelesi emekçiler için çok daha zorunlu hale gelmiştir.

Gönül Kural

Ankara-Sincan

Fotoğraf: Ekmek ve Gül

Fotoğraf: Canva yapay zeka aracı ile oluşturulmuştur

Bakan, MESEM'lerin gerçek yüzünü bizden dinlesin

MESEM mezunu Sude

Ankara- Sincan

Mecliste yapılan bütçe görüşmeleri sırasında Emek Partisi Milletvekili Sevdâ Karaca, MESEM programı hakkında konuşurken Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanı Mahinur Özdemir, "MESEM'in ne olduğunu bilmiyorsunuz" şeklinde bir çıkış yaptı. Ben, geçtiğimiz mayıs ayında MESEM'den pastacılık programından mezun olmuş biri olarak MESEM'i güzelleyerek anlatan, MESEM'li sayısını artırmakla övünen Bakana MESEM'in gerçekte ne demek olduğunu anlatmak isterim.

Ailemden destek göremediğim ve temel ihtiyaçlarımı bile karşılamakta zorlandığım için, hem meslek öğrenmek hem de para kazanmak için MESEM programına geçiş yaptım. MESEM programının temel amacı bize ustalık belgesi vermek. O belgeyi hiç de kolay almadım. Belgeyi almak için okulla ayrı, çalıştığım işletmeyle ayrı bir mücadele yürüttüm. Öğretmenler çalıştığımız iş yerlerini iki haftada bir denetlemeye geliyorlardı.

'Tacize uğrayanlar çalışmaya devam etmek zorundaydı'

Çalıştığımız işletmelerden kolay kolay çıkamıyorduk çünkü en fazla üç iş yeri değiştirmemize izin veriyorlardı. Çalışırken tacize uğrayan arkadaşlarımızın bile işten çıkmasına izin vermiyorlardı çünkü işten çıkmamız öğretmenlerin belge işleriyle uğraşması anlamına geliyordu. Öğretmenler o arkadaşlarımıza gidip "Biz iş yerinizle konuştuk, bir daha böyle bir durum yaşanmayacak" diyorlardı ve biz çalışmaya devam etmek zorunda kalıyorduk. Benim çalıştığım mutfak böceklerle doluydu. İş yerine defalarca buna dair bir şey yapmalarını söyledim. Önlem aldıklarını söylüyorlardı ama hiçbir şey yapmıyorlardı. Bir gün zorla ben marketten ilaç aldırıp mutfağı kendim ilaçladım. Sonrasında da bu ilaçtan zehirlendim. Hastaneye gittiğimde sağlık sigortamın bile yapılmadığını öğrendim. Beni hastaneye patronum götürdü ama beni düşündüğü için değil, onu şikayet etmediğimden emin olmak için...

'Ayağım kırıldı, fotoğrafla kanıtlamamı istediler'

Çalıştığım iş yerinde hijyen, yemek, mola gibi konuların hepsi ayrı bir sorundu. Soyunma odası kapatılmıştı ve biz tuvalette üstümüzü değiştirmek zorunda kalıyorduk. Konu çalışma saatlerine gelince "Biz bir aileyiz" diyorlardı. Herkese farklı bir çalışma saati uygulanıyordu ve biz mesaimizin ne olduğunu bilmiyorduk. Ben 12 saat boyunca geniş bir menümlü mutfağı tek başıma çevirmek

zorunda kalıyordum. Bunu yapabildiğim için başka eleman almıyorlardı. İzin günlerimde bile "Müsaitsen gelir misin?" diye arıyorlardı. Ablam ameliyat olacağı ve ben de refakat edeceğim için iş yerime bir ay önceden haber vermiştim. Ameliyat günü gelince ona bile laf ettiler, "Annen veya baban gidemez mi?" diye sordular. Hasta olduğumda bile inanmıyorlardı. Ayağım kırıldı, bana inanmayıp fotoğraf istediler.

Maaş olarak staj maaşını "Birkaç saat daha çok çalışıyorsun" diyerek asgari ücrete tamamlıyorlardı. Aslında ben asgari ücrete çalışmam gerekenden daha çok çalışıyordum ama fazlasını vermiyordu çünkü kendince staj ücretini artırdığında yeterli bir ücret vermiş oluyordu...

'Okula haftada bir, yok yazılmamak için gidiyorduk'

Öğrenci olmam gereken bir yaşta okula sadece bir gün gidiyordum, onda da ders görmüyorduk, sadece yok yazılmamak için okula gidiyorduk. Sınava gireceğimiz zaman bize cevapları verip "Yüzlük kağıt vermeyin" diye tembihliyorlardı. Ben hafta sonu da çalıştığım için tek izin günümde okula gidiyordum ama bazen iş yerimden arayıp "Okul çıkışında gelebilir misin?" diye soruyorlardı. Bazen de müdür yardımcısını arayıp "Sude bugün okula gelmese, devamsızlığını işletmeye yazsanız olur mu?" diye soruyorlardı.

MESEM programı iptal edilmeli

Bu sistem eğer devam edecekse yukarıda anlattıklarımın yaşanmaması için hem okulun hem işletmelerin hem de MESEM'den sorumlu koordinatör hocaların denetlenmesi lazım. Okullarda ders işlenmesinin, MESEM'lilere nasıl davranıldığının denetlenmesi lazım çünkü biz örgün eğitimdeki öğrencilerin yanında üvey evlat muamelesi görüyorduk. Koordinatör hocalar çalıştığımız iş yerlerini normalde haftalık denetleyip esas olarak öğrenciler ile konuşmalı ama bu yapılmıyordu. İki haftada bir ya da ayda bir gelip bizi görmeden sadece kağıtlara imza atıp gidiyorlardı ama bizim hangi koşullarda çalıştığımıza dair bizimle konuşmuyorlardı bile. Bazılarımız para kazanmak zorunda, bazılarımız para kazanmak istiyor, bu yüzden bu programa kaydoluyoruz ama devlet bizim hangi şartlarda çalıştığımızı umursamıyor ve bu da işletmelerin işine geliyor, bizim iligimizi kemiğimizi sömürüyorlar ve bu imkanı işletmelere devlet veriyor.

MESEM'i güzel bir şey gibi anlatıyorlar, hem okuyup hem çalışıp hem de para kazanacağımızı söylüyorlar ama hiçbir denetim yok ve işletme bizi istediği gibi çalıştırıyor. Okula şikayet ettiğimizde çalışmak zorunda olduğumuzu söylüyorlar. Bu program iptal edilmeli. İhtiyacı olan öğrencilere burs imkanı sağlanmalı ve mesleki eğitim okullarda verilmelidir.

Fotoğraf: Evrensel

Görsel: Yapay Zeka

Fotoğraflar: Ekmek ve Gül

25 Kasım'ın ardından:

Şiddetin nedenleri ayyuka çıkıyor

Nuray Öztürk

2025 yılı 25 Kasım eylemleri Türkiye açısından bir dönemeçti desek abartı olmaz. Çünkü bu yıl kadınlar yalnızca şiddetin politikliğini değil, sınıfsal ve sistemsel bağını da çok daha geniş kitlelere görünür kıldılar. Kadınlar bu yıl 25 Kasım meydanlarına şiddetin kaynağını açıktan kapitalist düzenin ekonomi politikğine, yani OVP ve 12. Kalkınma Planı'na, ucuz iş gücü ihtiyacına, aile odaklı devlet politikalarına, Diyanet'in fetvalarıyla kurumsallaşan gericiliğe ve artan militarizm ve savaş bütçesine bağlayan daha bütünlüklü bir analizle çıktı. Kadınların kürsülerine, pankartlarına, eylem metinlerine yansıyan ortak çıkarım şuydu: Şiddet bu düzenin yan ürünü değil, işleviş biçimidir.

Aile yılı kampanyalarının doğurganlığı teşvik ederken kamu kreşlerinin kapatılması, “iş-aile uyumu” söyleminin bakım yükünü tamamen kadınlara yıkarak onları eve ve esnek çalışmaya mahkum etmesi, sosyal desteklerin tasarruf adıyla budanması... Tüm bunlar ilk kez bu kadar geniş bir kadın kitlesi tarafından “şiddetin ekonomik zemini” olarak tarif edildi. 25 Kasım’ın ana mottolarından biri belki de ilki şu oldu: “Şiddeti durdurmak istiyorsak ucuz işçiliği, güvencesizliği ve yoksulluğu hedef almalıyız.”

Sömürü ve şiddetin bağı daha net görülüyor

Bu nedenle bu yıl eylemlerde “eşit, özgür, güvenceli yaşam” talebi, önceki yıllara göre daha merkezde durdu. Çünkü birçok kadın biliyor: Güvencesizlik yalnızca yoksullaştırıyor, avnı zamanda siddet karşısında

hareket alanını daraltıyor. Çünkü bir asgari ücretli kadın için “terk etmek”, “başka eve çıkmak” gibi seçenekler matematiksel olarak bile mümkün değil. Bu yüzden kadınlar sömürü düzeniyle şiddetin bağıını daha net görüyor. Dilovası’daki iş cinayeti eylemlerde sık sık anılırken, ucuz emek rejiminin kadınları nasıl ölüm kalım çizgisine ittiğinin altı çiziliyor.

Kadın cinayetleri, cezasızlık, şüpheli kadın ölümleri bu yıl 25 Kasım'ın en keskin ortak başlığıydı. Diyarbakır başta olmak üzere her şehirde Rojin Kabaiş'in adı anılırken; devletin tüm kurumlarına uzanan zincirde şiddetin nasıl "örgütlü bir sessizlikle" ama bir tercihle üretildiği daha net işaret edildi. Hükümet "5. Ulusal Eylem Planı", saray salonlarında turuncu kampanyalar üzerinden vitrin kurarken; kadınlar aynı gün sokakta bu şiddetin bizzat aile odaklı devlet politikaları, Diyanet fetvalarıyla üretildiğini teşhir etti.

Bu tabloya LGBTİ'lere yönelik nefret politikalarının eklenmesi ise eylemlerin ortak gerilimini belirledi. İstanbul'da gökkuşağı bayrakları bahane edilerek yapılan müdahale ve gözaltılar, Kocaeli'nde kolluğun özellikle LGBTİ'lerin bulunduğu korteje yönelmesi... Yani bir yanda Sa-ray'ın sahnelenmiş “şiddete sıfır tolerans” törenleri; öte yanda barikatlar, yasaklar, gözaltılar... Buna rağmen kadınların dağılmayışı, polislin hedef göstermesine rağmen kortejin bütünlüğünü koruması, kadınların nefret politikalarına karşı ortak iradesinin güçlendiğini gösteren en somut örneklerden biriydi.

Savaş 'dış' mesele olmaktan çıktı

Filistin'deki katliam ve genel olarak savaş karşıtlığı, eylemlerin ruhunu

belirleyen başlıklardandı. Kadınlar savaşı, yalnızca dış politik mesele değil; içeride yoksulluğu, güvencesizliği ve şiddeti büyüten bir düzen tercihi olarak okudu. Militarist bütçelerin sosyal harcamaları budaması, bakım yükünü ağırlaştırması ve otoriterliği derinleştirmesi en çok kadınları etkiliyor. Bu yüzden Filistin’le dayanışma, aynı zamanda kadınların kendi yaşam koşullarını belirleyen militarist politikalara karşı da bir itirazdı. Savaş bütçelerine, kayyumlarla ve polis şiddetine karşı yükselen talepler, kadınların barışı eşitlik ve özgürlük mücadelesinin ayrılmaz parçası haline getirdiğini gösterdi.

'Eylemler kitlesel ve yaygındı'

Bu yılın en dikkat çekici yanı eylemlerin çok daha yaygın ve kitlesel olmasıydı. Sadece büyük kentlerde değil küçük ilçelerde, sanayi sitelerinde, fabrikaların önünde, üniversite kantinlerinde, dernek salonlarında... Hafta boyunca her yerde küçük toplantılar, forumlar, atölyeler, söyleşiler yapıldı. Kadınların “bir araya gelmek iyi geldi” demesi boşuna değil; en küçük buluşma bile moral yaratıyor, umutsuzluğu dağıtıyor. Karanlık derinleşiyor ama kadınların mücadele eğilimi de aynı ölçüde büyüyor. Bir hak gasbı olduğunda, bir kadın öldürüldüğünde, “bir şey yapalım” diyerek harekete geçen yüzlerce küçük grup var artık.

Tablo bu kadar berrakken sendikal cephe hâlâ geride. Smart Solar, Digel Tekstil ve TPI işçisi kadınların eylemlerdeki rolü, Şık Makas ve Temel Conta'da çadır etkinlikleri, Birleşik Metal-İş Gebze'nin çalışması; Genel-İş'in Bornova, Aydın, Manisa'daki etkinlikleri ve SES Aksaray'ın iş yeri eylemi değerli olsa da toplamda istisna.

Sendikaların çoğu, kadınların sokakta kurduğu sınıfsal hattı hâlâ kendi mücadele başlığına dönüştüremedi. Oysa kadın işçilerin talepleri ve direnişlerinin eylemlere yansımaları, şiddetin sermaye programıyla bağını ve mücadelenin en güçlü halkasının fabrika kapıları olduğunu açıkça gösteriyor.

'Şiddete karşı mücadele artık yan talep olamaz'

Kadınların yan yana gelmeye yatkınlığı, kısa sürede örgütlenebilen buluşmalar, fabrika direnişlerinin 25 Kasım'a bağlanması ve işçi kadınların eylemlerin en radikal, en açık sözlü, en politik unsuru olması... Bunların hepsi yeni bir imkan da sunuyor. Şiddetin sınıfsal bağlamı ve düzenle bağı bu kadar görünür olmuşken, çıkış yolu, büyük bir sıçrayıştan değil; süreklileşen, yerel ve somut örgütlenmelerden, kadın işçilerin sözünü sendikaların merkezlerine taşıyacak güç olmanın geçiyor. 25 Kasım haftasında yürütülen çalışmaların sürekliliği ve yaygınlığı bu nedenle çok önemli.

Kreş talebinin şiddetle doğrudan ilişkisi, bir öğün ücretsiz yemek talebinin yoksulluk ve çocuk işçiliğe karşı mücadeleyi de içerdiği, insanca yaşanacak asgari ücret mücadelesinin güvenli yaşam ihtiyacıyla bağlantısı, iş yerinde şiddet ve mobbingin sendikal örgütlenmeyle aşılabileceği... Bunlar artık soyut tespitler değil; kadınların gündelik deneyiminin içinden çıkan ortak sonuçlar. Yan talepler değil: Şiddete karşı mücadelesinin ta kendisi.

2025'in 25 Kasım'ı en çok şunu gösterdi: Kadınlar şiddetin kaynağını daha iyi görüyor, neyin değişmesi gerektiğini daha iyi biliyor. Soru artık "neden böyle" değil; "nasıl değiştirebiliriz?" sorusu. Ve bu sorunun yanıtı, hiç olmadığı kadar örgütlü bir yerden geçiyor.

İşçi mahallelerinde 25 Kasım sohbetleri

Berivan Balkay
İstanbul-Esenyurt

25 Kasım öncesi Esenyurt'ta kadınlar şiddetin birçok yönünü konuşmak için bir araya geldiler. İstanbul'da yoksulluk ve suç denildiğinde akla ilk gelen semtlerden biri Esenyurt ve bu yoksulluğun doğurduğu şiddeti bir araya geldiğimiz kadınların her biri bir yönüyle anlatıyordu. Bir yandan kapalı kapıların ardında yaşadıkları ekonomik, fiziksel ya da psikolojik şiddeti konuşurken bir yandan da umutlular, yan yana olmak, evlerinden birkaç saatliğine çıkmış olmak bile yüzlerini allandırıyor.

Her kadının buluşmaya gelirken evinden bir börek, bir kek yapıp getirmesi bile aslında buluşmanın en başında dayanışmanın küçük bir örneğini göstermiş oluyor çünkü artık birinin evine misafirlğe gitmek de o evin sahibine ekonomik olarak "yük" haline gelmeye çok müsait. Çünkü kadınlar mutfağından, ekmeğinden, çayından kırsak evinin başka bir ihtiyacını karşılamının yöntemlerini düne göre bugün daha çok arar halde.

'Kimin ocağına ateş düşmüş devletin umurunda mı?'

Kadınlar yan yana gelir gelmez ucuz ürün alabilecekleri adresleri paylaşıyor. Şu markette pirinç indirimde, bu markette tuvalet kağıdı, pazardaki soldan üçüncü tezgahın sebzesi uygun ve taze... Konu dönüp dolaşıp şiddete geliyor. Mahallede geçen hafta yaşanan bir şiddet olayı geliyor gündeme: "Vallahi sesi duyunca kocama dedim ben gidiyorum, gittim dayandım kapıya vurdum bütün gücümle. Kadını dışarı çıkarana kadar da ayrılmadım kapıdan. Allah'tan başka kimseden korkum yok benim, kadının sesini duyup nasıl gitmemelik edebildim? Ama işte herkes korkuyor, perdesini camını kapatıyorlar. Zaten devlet korumuyor, ha bir tane ölmüş ha iki, kimin ocağına ateş düşmüş devletin umurunda mı?"

Her defasında dahasını biriktirerek...

Geçim sıkıntısından devam ediyorlar bu kez; kiralar, faturalar, maaşlar konuşulmaya başlıyor: "Kiralar aldı başını gitti, inan

havalar soğudu korkudan kombi açamıyorum. Ben yılda bir kere zam alıyorum ama her ay bir öncekinden daha yoksulum. Bak aha yıl bitti, asgari ücrete zam gelecek, 3-5 bin lira bize nasıl yetecek neye yetecek?"

Aslında bu çıkmazın içinde kendini ne kadar yalnız hissettiğini anlatmaya çalışıyor kadınlar. Bu sorunlarla nasıl başa çıkabilirizi konuşuyoruz ama bir araya geldikleri kadar umutsuzlukları da ağır basıyor zaman zaman. Kendilerini yalnızca bu şiddeti yaşamak zorunda kalanlar olarak görmekten öteye pek geçebileceklerini düşünmüyor ve ellerinden bir şey gelmediğini anlatıyorlar umutsuzca. Aralarından birkaçı "Bugün burada toplanmış çay içip, şunları konuşuyor olmamız bile umutlu olduğumuzu göstermiyor mu?" diyor. Henüz tam anlamıyla kendilerinde o gücü, birlikte değiştirebilecekleri bir hayat olduğunu hissedemiyor olsalar da yine de her fırsatta yan yana gelmenin yollarını arıyorlar; sadece dertleşmek için bile, birbirlerine dayanak olduklarını bilerek, her defasında dahasını biriktirerek...

Bir panodan fazlası...

Liseli bir kadın
İstanbul - Bahçelievler

Günümüzde herkes 8 Mart'ı bilirken, 25 Kasım'ın anlamını bilmeyen bir gençlikle karşı karşıyayız. Bu bilinmezlik tesadüf değil; medya yönlendirmeleri ve tüketim kültürüyle şekillenen politikaların sonucudur.

Lisede bu günün yeterince bilinmediğini fark ettiğimiz için aksiyon aldık. "25 Kasım nedir, neden önemlidir, neden az bilinir?" sorularına cevap olabilecek bir bilinç oluşturmak istedik. Topluluğumuzda yaptığımız tartışmalarda kadına yönelik şiddetin boyutlarını, toplumsal yansımalarını ve 25 Kasım'ın tarihsel arka planını ele aldık. Bu süreçte birbirimizden öğrenerek ilerledik; kimi tarihsel kısmı araştırdı, kimi güncel verileri inceledi, kimi tasarımı üstlendi. Her katkı bizi daha da bilinçlendirdi.

Panonun görsel düzenini büyük özenle hazırladık. Direktifler nedeniyle politikadan uzak durmamız beklense de bunun imkansız olduğunu gördük; çünkü kadına yönelik şiddetin her hali politiktir. Biz de bu gerçeği akranlarımıza göstermek istedik. Hazırladığımız pano bir okul projesi değil, görünmez kılınan bir gerçeği görselleştirme çabasıydı. Sessizleştirilmeye çalışılan 25 Kasım'ın sesini yükseltmek istedik.

Panoya gelen tepkiler, amacımıza ulaştığımızı gösterdi. Okulumuzda ilk kez bir pano önünde durulup içerik okunmuş, ilk kez kadına yönelik şiddete karşı bir adım atılmıştı. Bir ya da yüz kişi fark etmeksizin, akranlarımız 25 Kasım'ın ne olduğunu öğrendi.

Görünmeyen her şiddet biçimi sürer; fark edilen her şiddet ise sorgulanır, konuşulur ve değişmeye başlar. Panonun ardından yaptığımız tartışmalar bize yalnızca şiddetin görünür kılınması gerektiğini değil, aynı zamanda örgütlü hareket etmenin önemini de gösterdi. Bu nedenle okulumuzda yaşanan şiddet, taciz veya zorbalık durumlarında birbirimizle anlık iletişime geçebileceğimiz bir dayanışma grubu kurmamıza vesile oldu. Şimdi daha kararlı ve örgütlü olmayı istiyor ve hedefliyoruz.

Fotoğraflar: Ekmek ve Gül

Eskişehir'de ilk 25 Kasım coşkusu

Merve
Anadolu Üniversitesi öğrencisi

Merhaba, benim adım Merve. Şanlıurfa'dan Eskişehir'e okumaya geldim. Ailemin durumu çok iyi olmadığından dolayı çeşitli işlere girdim. İlk girdiğim işte 12 saat çalışmama rağmen, altı saat çalışmışım gibi ücretimi az ödüyorlardı. O işten hemen ayrıldım. İkinci girdiğim işte ise broşür dağıtırken zabıtaya yakalandım ve bunu işverenime söylediğim zaman benimle dalga geçer gibi konuştu, o işi de bıraktım. Fakat bu işlerin bana kattığı güzel bir şey var. Broşür dağıtırken aynı zamanda

Ekmek ve Gül'den kadınların film gösterimi etkinliği bildirisi dağıttığımı gördüm. Onlarla ayak üstü biraz sohbet ettikten sonra bana Ekmek ve Gül'den bahsettiler; diğer gün etkinliğe gitmeye karar verdim.

Kelebekler Zamanı filmini seyrettik. Filmde 1930'larda Dominik Cumhuriyeti'ni yöneten acımasız diktatör Rafael Trujillo'nun yönetimine karşı direniş gösteren Mirabel kız kardeşlerin ülke çapında bir direnişin sembolü haline gelişini anlatıyordu. Film bitiminde film üzerine tartışıp konuştuk. Mirabel kız kardeşlerin, diktatörlüğün ajanları tarafından vahşice öldürülme tarihi olan 25 Kasım'da kadınlara yönelik her türlü şiddete dikkat çekmek ve bu şiddetin son bulması için kadınların taleplerini dile

getirmek amacıyla yürüyüş ve eylem yapıldı. Hayatımda katıldığım ilk eylemdi. Kalabalığın enerjisi çok yüksekti, kadınların çektiği acıların bu alanda somut bir güce dönüştüğünü görmek bende hem hüznün hem de umut duygusunu yarattı. O gün orada "yalnız değildim" hissiyatının ne kadar güçlü olduğunu anladım. Baskılara karşı miras bırakılmış bir mücadelenin parçası olmak, tarafı imkansız bir güven ve aidiyet duygusuydu. Artık biliyorum ki mücadele sadece gazete sayfalarında, okuduğum kitaplarda, dinlediğim şarkılarda değil; tam da yüzlerce kadının beraber yürüdüğü bu sokaklarda, bu adımlardaydı. Kadınların birleştiği etkinlikler ve yürüyüşlerin daha da çoğalmasını temenni ediyorum.

2025'ten 2026'ya mücadelelerimizi devrediyoruz

Şöyle bir dönüp bakınca 2025 yılı mücadele ve direniş yılı oldu. Kadınlar bu yıl sokaklarda, meydanlarda, fabrikalarda, üniversitelerde hak gasplarına ve kadın cinayetlerine karşı haklarını savunmak için alanlardaydı. Digel Tekstil'den Şık Makas'a sendikalaşma hakkı için mücadele eden kadınlar, Chinatool'dan İzmir Belediyesi'ne düşük ücret dayatmalarına karşı ses çıkardı. Kayseri Üniversitesinden Van Yüzüncü Yıl Üniversitesine genç kadınlar güvenli kampüs taleplerini haykırmak için kampüsleri doldurdu.

İktidar 2025 yılını aile yılı ilan etmişti. Hatta önümüzdeki on yılı, aile on yılı ilan etti. "Aile" adı altında müjdelere açklayan iktidar, kadınlara esnek çalışmayı yaygınlaştırmayı hedeflerken kadınların her türlü medeni haklarını da hedef tahtasına oturttu. Yani hem çalışmasını güvencesizleştirdi hem de hayatının her alanını... Her ne kadar aile yılı, bunu en çok yapacağını ilan ettiği yıl olsa da aslında bu yılla damga vuran işçi ve emekçi kadınların, öğrenci kadınların direnci, mücadelede önde duran pozisyonları ve çıkardıkları ses oldu. 2025'ten 2026'ya kalan da işte bu mücadele deneyimi ve birikimi. 2025 yılında gerçekleşen mücadeleler, 2026 yılının da bir mücadeleler yılı olacağını ortaya koyuyor.

Sendikalaşma mücadelesinde kadın işçiler en önde

Sendikalaştıkları için ya da sendika değiştirdikleri için baskılara karşı karşıya kaldılar. Çeşitli kodlarla tazminat hakları çignenerek sendikalaştıkları için işten çıkarıldılar. İşçilerin alacaklarını kaçıran patronlar yerine işçilerin önlerine barikatlar, eylem yasakları çıkarıldı. Yetki davaları ve işten çıkarmalarla göz korkutmaya çalıştı patronlar. Bunun karşısında kadınlar sendikalaşma hakları için, insanca çalışma koşulları için mücadelede en öndeler. İşte kadın işçilerin en önünde olduğu sendikalaşma mücadelelerinden kimi hatırlatmalar:

■ 2024'ün ekim ayında Tuzla Serbest Bölge'de bulunan TKİS Blinds'te çalışan işçiler, kötü çalışma koşullarına, yönetici ve amirlerin baskılarına ve düşük ücretlere karşı Türk-İş'e bağlı TEKSİF'te örgütlenmeye başladı. İşçilerin sendikaya üye olmasının ardından patron 10 işçiyi işten attı. İşçiler 230 gün boyunca iş yeri önünde çadır eylemi gerçekleştirdiler. 11 Eylül'de görülen davada da hakim gerekçeli kararda sendikanın yetkili olduğunu açıkladı.

■ İzmir Ege Serbest Bölge'de kurulu bulunan Digel Tekstil'de çalışan

işçiler patronun en az yüzde 40 zam istedi. Ancak bu talep karşılığında patron çok komik rakamlarla yan haklarda zamlar yaptı. Talepleri kabul edilmeyen işçiler TEKSİF sendikasına üye oldu. Patron yedi işçiyi sendikaya üye oldukları için işten attı. İşten atılan Digel Tekstil işçileri 17 Ocak'ta direnişe başladılar ve direnişleri hâlâ devam ediyor.

■ İzmir Dikili'de faaliyet gösteren Queen Flowers firmasında işçiler mayıs ayında DİSK/BTO-SEN'de örgütlendiler. Örgütlenmenin ardından önce bir işçi temsilcisi işten atılırken kadın işçiler, sendika üyesi oldukları için mobbing, taciz ve tehditlere maruz kaldı. Geçen süreçte işten atılmaları devam etti ve toplamda 13 işçi direnişe geçti. İşçilerin direnişi hâlâ devam ederken işten atılmaları karşı açtıkları dava da sürüyor.

■ Temmuz ayında Dersim'de bulunan Peri Tekstilde çoğu kadın 17 işçi mobbing ve hakarete karşı çıktıkları için işten atıldılar. BİRTEK-SEN'e üye olan işçiler işten atılmaları karşı fabrika önünde mücadelelerini sürdürüyorlar.

■ 6 Ekim'de Tokat Organize Sanayi Bölgesi'nde faaliyet gösteren Şık Makas/Cross Tekstil fabrikasında aylardır ücretlerini alamadıkları için iş bırakan, Öz İplik-İş'ten istifa ederek BİRTEK-SEN'e üye olan işçiler direnişe çıktı. Çoğunluğunu kadın işçilerin oluşturduğu direnişte işçilerin eylemlerini engellemek için valilik eylem yasağı koydu, işçilerin direniş çadırları kaldırıldı ancak onlar hala haklarını almak için direnmeye devam ediyor. Direniş devam ederken işçilerin temsilcisi Buse Kara'ya ev hapsi kararı verildi. Ancak sonrasında bu karar da kaldırıldı.

■ 10 Haziran 2024'te Çiğli Belediyesi bünyesinde bulunan ÇİBEL ve Çiğli Gıda'dan işten çıkarılan Genel-İş İzmir 8 No'lu Şube üyesi 147 işçi belediye önünde direnişe başladılar.

■ 9 Ağustos 2024'te Karşıyaka Belediyesi Kent AŞ'den atılan 93 işçi belediye önünde direnişe geçti. 190 günlük direnişin ardından işçilerin mücadelesi 15 Şubat'ta işe geri dönme kazanımı ile sonuçlandı.

Kadınlar düşük ücretleri, asgari yaşamları kabul etmiyor

Yoksulluk artarken patronlar iş yerlerinde düşük ücret dayatmalarını sürdürüyor. Alım gücü günden güne düşerken patronların alım gücünü daha da düşürecek, "zam" demeye utandıran maaş zammı tekliflerine karşı 2025 yılı ücret mücadeleleri yılı da oldu. Ve yine düşük ücret dayatmalarına karşı kadınlar en öndelerdi.

■ İzmir'de 2024 yılının sonlarında sendikal haklarının engellenmesine, asgari ücret dayatmasına ve sağlıksız çalışma koşullarına karşı greve çıkan Petrol-İş Sendikası üyesi Temel Conta işçilerinin grevi 2025 yılında da devam ediyor. Kadınların çoğunlukta olduğu işçiler, sendika ile anlaşmanın sağlanmasını ve koşullarının iyileştirilmesini istiyor.

■ Şubat ayında Gebze'de Plastikler Organize Sanayi Bölgesinde faaliyet gösteren, otomotiv parçaları

üreten ve çoğunlukla kadın işçilerin çalıştığı Chinatool'da işçiler toplu iş sözleşmesi sürecinde anlaşma sağlanamaması sonucu greve çıktı. Dört gün süren grevin sonunda toplu sözleşme ücret ve sosyal haklarda önemli kazanımlar sağlanarak imzalandı.

■ Tekgıda-İş'in örgütlü olduğu İzmir'deki bütün fabrikaları Sunel, OTP ve TTL'de, toplu iş sözleşmesi görüşmelerinde anlaşma sağlanamaması üzerine çoğu kadın olan 1700 işçi greve çıktı. 41 günün ardından anlaşma sağlandı, grev sona erdi.

■ 22 Ekim'de Gebze Organize Sanayi Bölgesinde kurulu güneş paneli ve elektrik enerjisi sitemleri üreten Smart Solar işçileri yüzde 6'lık zam teklifine karşı greve çıktılar. Çalışanlarının yarısından fazlası kadın olan işçiler patronun düşük zam

dayatmasına karşı insanca bir yaşam için mücadele ediyor.

■ Türk-İş'e bağlı Koop-İş Sendikası üyesi Swatch Group Türkiye mağazaları çalışanları toplu iş sözleşmesi sürecinde ofis ve mağaza çalışanları arasında farklı ücret düzenlemeleri dayatması üzerine 10 Kasım'da greve çıktılar. 17 gün süren direnişin ardından işçiler kazanımla iş başı yaptılar. İmzalanan toplu sözleşmeye göre haftalık çalışma süresi 40 saate düşecek, çalışanlara haftada iki gün izin hakkı tanınacak. Pozisyonlara göre ücretlerde artış yapılacak, sosyal yardım, çocuk yardımı, resmi tatil yardımı ve eğitim yardımı gibi kalemler de ilk kez uygulanacak.

■ İzmir, Buca Belediyesi'nde maaş ve alacakları için sekiz gündür eylem yapan işçiler kazanım elde etti. İşçilerin maaşlarının bir kısmı ödendi.

Genç kadınlar şiddete karşı eylemde

Kadına yönelik şiddet arşa ulaşmışken üniversite kampüsleri kadın cinayetlerinin olay mahali olmuş durumda. Kadına yönelik şiddeti önleyecek mekanizmalar işletilmiyor, hedefe konuyor, açıklanan eylem planları ile şiddet failin bir hastalığı gibi lanse ediliyor, kadın cinayeti, istismar faillerinin infaz süresini azaltıp serbest bırakacak paketler Meclise getiriliyor. LG-BT'lerin varoluşu açıktan hedefe konuyor. Kadınlar sokakları ülkenin her yerinde medeni haklarının hedefe konmasına karşı, yargı paketlerine karşı, doldurdu. Genç kadınlar da kendi üniversitelerini eylem alanlarına çevirdiler. Her ne kadar kadın kulüpleri üniversite yönetimlerince baskı altına alınmış olsa da genç kadınların güvenli kampüs taleplerini bastıramadılar.

■ 2024'ün Eylül ayında kaybolan, 18 gün sonra cansız bedenine ulaşılan Rojin Kabaiş için üniversiteli genç kadınlar kampüslerinde ses yükseltti. Oluşturulan kamuoyu ile ATK raporu Rojin'in ölümünün ardından bir sene sonra açıklandı.

■ 30 Ağustos'ta Boğaziçi Üniversitesi Güney Kampüsü'nde gerçekleşen düğün organizasyonunda çalışan 15 yaşındaki Hilal Özdemir öldürüldü. Öğrenciler Hilal'in katledilmesine karşı kampüslerinde eylem yaptılar.

■ ODTÜ öğrencilerinin nisan ayında gerçekleştirdiği imza kampanyası sonucunda 3 bin 500 imza toplanmış ve öğrenciler Toplumsal Cinsiyet Eşitliğini Destekleme ve Cinsel Tacizi Önleme Birimi'ne (CİTÖB) bütçe ve oda ayrılması gibi talepler etrafında birleşmişlerdi. Taleplerin ısrarla dile getirilmesinin ardından 2025-2026 eğitim öğretim yılı içinde ODTÜ yönetimi çeşitli bölümlerde ve yurtlarda CİTÖB eğitimleri gerçekleştirmeye başladı.

■ 24 Ekim'de Kayseri Erciyes Üniversitesi öğrencisi Meliha Keskin'in kampüsünde katledilmesini kampüs içerisinde protesto etti. Rektörlüğün yaşanan olayın münferit olduğunu söyleyip kampüsün genel güvenliğine de bozmadığını ifade etmesine tepki gösterdi.

Mızrak çuvala sığmıyor

Adile Doğan
İstanbul-Pendik

2025 yılında yaşadıklarımız bizi nasıl bir yılın beklediğini de gösteriyor. Mücadelenin sorunlarla paralel ilerlediği zamanları da yaşadık. Ama gel gelelim patronlar arkalarına aldıkları yasalarla, her türlü kuralıslığı uyguladı.

Yılın bitmesine yakın ve kış başlarken işsiz kalmak en zoru kadın işçiler için. Yüzlerce işçinin çalıştığı Adöksan fabrikası patronu türlü bahanelerle çok fazla işçi kadını işsiz bıraktı. Sadece işsiz bırakmadı, aynı zamanda tazminatlarına da el koydu. On yıl boyunca çalışan işçi kadınların eline "üç kuruş" parayı tutuşturmaya çalışıp türlü tehditlerle onur kırarak bir şekilde işten attı.

İşten atılmış ve on yıl çalışmış bir kadın işçi şöyle anlatıyor: "Bugüne kadar hiçbir işimi aksatmadan çalıştım. İstenilen sayıyı hep verdim. Doğru dürist izin bile almadım. Ama yine de her türlü baskıya maruz kaldım." Sadece çalışırken değil işten atarken de hakaretlerine devam ettiklerini söyleyen başka bir kadının işçi bu baskılar sonucu dayanamayıp sinir krizi geçirip bayıldığını söylüyor: "Üç kuruşa yıllarca çalıştım, zaten ay sonu nasıl gelecek düşünceleri beni yiyip bitirirken bir anda usta başı çok üstüme geldi. Baygınlık geçirdim." Başka bir işçi kadın ustabaşının kendisine hakaret ettiğini üzümlere anlatıyor. "Çok onurumu kırdı, utanç vericiydi."

Bu kadar ağır ve baskı koşullarında çalışan kadınlar, artık bu fabrikada çalışmadıkları halde bir şey konuşurken "Aman susun ya usta duyarsa" diye birbirlerini uyarıyorlar. Yıllarca baskı altında çalışmanın yarattığı psikolojik şiddetin etkisinden çıkmak da zaman alıyor.

İşsizlik, geçim, bakım yükü gibi sorunlarla başa çıkmaya çalışan ve insanca bir yaşamı hak eden tüm emekçi kadınlar, 2026 yılını mücadele ile karşılamalı. Önümüzdeki yıl mücadeleyi baskı altına almaya çalışacakları aşık. Ama mızrak çuvala sığmayacağı için elimizde olan tek şey birlikteliğimiz.

Fotoğraf: Robert Bogdan/Pexels

2026'ya doğru yol alıyoruz...

Neslihan Karyemez
İstanbul-Küçükçekmece

2025 yılı geride kalırken, gündelik hayatın yükü özellikle kadınların omuzlarında daha da ağırlaşıyor. Hastane koridorlarında geçen aylar, artan ekonomik sıkıntılar, geçim derdi, güvensizlik...

Sabahtan başlayıp gece uyuyana kadar hiç durmadan çalışan Sema, "Eşim diyor ki 'Sen yarım gün işe gidiyorsun ben tamam gün çalışıyorum' Ama yarım gün çalışınca işim bitmiyor ki... Eve gelince evin temizliği, yemeği, çamaşırını, ütüsü, çocukların beslenmesi, ödevlerinin yapılması... Kafamızda kırk tilki dolaşıyor. Biz işten dönüp evde oturmuyoruz. Yaptıklarımız fedakarlık gibi görünse de aslında bir mecburiyet. Bizi bu duruma iten sadece eşlerimizin sorumlulukları değil; bunun toplumun kadına biçtiği rollerle ilgisi var."

'Çocuklarımı nasıl koruyacağım?'

Yeni yıldan en büyük dileğinin "güvenli bir ülke" olduğunu söyleyen Sema'nın, son aylarda iş yerlerinde yaşanan çocuk cinayetleri, istismar gibi haberlere değinirken sesi titriyor: "Bir çocuğa çalıştığı iş yerinde yapılan vahşeti duyunca sabaha kadar uyuyamadım. Bir iş yerindeki yangında çocuklar öldü, aileler yok oldu... 'Ben çocuklarımı nasıl koruyacağım?' diye düşünmekten yorgun düştüm."

Sema'nın güvenlik kaygısı ekonomik anlamda da kendini gösteriyor: "Yeni yılda kiraların düşmesini çok isterdim. Bir de benim için en önemlisi çocuklarımın güvenli bir ortamda yaşaması. Kendim için de sağlıklı yaşamak istiyorum. Çocuklarımla kaliteli bir hayat istiyorum. Yeni yıldan ev, araba beklemiyorum. İstesem ne olacak? Kim verecek bunları bize? 2026 mı verecek? Hayır. Elbette bizim emeğimizle olacak; ama bugün ülkede bunun koşullarını göremiyorum."

'Rahat bir kadın görmedim'

Tanıdığı tüm kadınların sıkıntı yaşa-

dığını söyleyen Sema, "Rahat bir kadın görmedim. Dökülüyor, su gibi akıp gidiyoruz" diyor. En son ne zaman mutlu olduğunu hatırlamaya çalışıyor ve şu sözleri söylüyor: "En son 18 yaşında çok mutlu olduğumu hatırlıyorum. 10 yıl önce huzurlu hissediyordum, güvende... Belki suç bu kadar yaygın değildi." 2026 yılında sırtlarındaki yüklerden kurtulabileceğini düşünmediğini söyleyen Sema, "Ülkede pandemi sonrası hayat çok zorlaştı. İnsanların tek derdi para olmuş. 'Ben kazanyım, karnımı doyurayım; öbürü ölmüş kalmış, umurumda değil' diyorlar. 22 bin lira maaş alan insanlar 20 bin lira kira verirse bu, insanları hırsızlığa da yalana da teşvik eder" diyor.

Açlık sınırında vergi kısılacı

Asgari ücrete ilişkin görüşmelere dair ne düşündüğünü sordüğümüzda işçi ve emekçileri bu yıl daha zorlu bir sürecin beklediğini söylüyor Sema. Asgari ücretin en az 40 bin lira olması gerektiğini düşündüğünü söylerken "Devlette para var ama sana bana yok; kendilerine var" diye de ekliyor.

Eşinin 30 bin lira ücret aldığını ve ek-siklerini kapatmak için mesaiye kaldığını söyleyen Sema, mesai ücretinin de vergiyle eridiğini dile getiriyor. "Aynı devlet diyor ki 'dört kişilik bir ailenin yoksulluk sınırında yaşayabilmesi için 93 bin lira gerek.' Biz ölmüşüz, devletin haberi yok. Devlet eve gireni hesaplamıyor ki çıkarnı hesaplasın. Ama patronun cebinden çıkacak her kuruşun hesabını yapıyor" diyen Sema, iki çocuğu olduğunu ve onlara poğaça ve meyve suyu alsa 100 lira harcadığını söylüyor.

Hayata dair bir şeyleri değiştirip değiştiremeyeceklerini bilemediğini söyleyen Sema, "Bir şey söylesek hapse atıyorlar, işten çıkarıyorlar. İnsanlar o kadar yorgun, o kadar bıkmış ki... 'Bana dokunmayan yılan bin yıl yaşasın' diyorlar. Ama her şeyin ucu bize dokunuyor. 37 yaşındayım, sürekli bir şeyleri düzeltmek için mücadele etmekten kendimi 50 yaşında hissediyorum" diyerek sözlerini bitiriyor.

En ümitsiz olduğumuz anda dahi sesimizi yükseltmeliyiz

Merve Ünsal

Yıldız Teknik Üniversitesi öğrencisi

2025 yılını geride bırakırken kadınlar olarak yaşadıklarımızı değerlendirmeye, giderek artan baskılarla nasıl mücadele ettiğimizi konuşmaya ihtiyacımız var. Her gün yeni bir haberle uyanıyoruz; okulumuzda bir araya gelebileceğimiz kulübümüzün kapatıldığını öğreniyor, bir kadının daha katledildiğini duyuyor, kadınlar için planlanan "yeni düzenlemeleri" okuyoruz. Bizim için asla normalleşmeyecek bu gelişmelere dair neler yapabileceğimizin, kendimizi nasıl koruyacağımızın ve çevremizdeki kadınlarla nasıl dayanışacağımızın yollarını arıyoruz.

Bu sene de üniversitelerimizde birçok dayanışma örneğine şahit olduk. Kadınların her gün her saat dinmeyen ısrarı sonucu Rojin Kabaiş cinayetinde karartılmak istenen delillerin ortaya çıkması, ODTÜ'de yıllardır süren etkin CİTÖB talebinin kazanımla sonuçlanması ve daha nice si bize mücadelemizin sonuçlarını göstermekte. Önceki yıllarda ise KYK yurdunda asansörün düşmesiyle hayatını kaybeden Zeren için, canice katledilen İkbâl ve Ayşenur için kampüsleri doldurmuş; bir kişiyi daha kaybetmemek için mücadelemizi büyütme ve sürekli kılmaya söz vermiştik.

2026'ya giderken mücadeleyi büyütme zorundayız

YTÜ'de ise bu sene altı ay boyunca faaliyetleri durdurulan Kadın Çalışmaları Topluluğu bu baskıyı kabul etmeyerek kadınlarla bir araya gelmenin çeşitli yollarını bulmuştu. Fakültelerde bir araya gelen kadınlar sohbet etmek

ve etkinlikler düzenlemek için gruplar kurmuş, bu şekilde çalışmalarını sürdürüyordu. Bazen birlikte kitap okuyup üzerine konuşmak ya da beraber bir film izlemek, bir araya gelmenin en basit yollarını oluştuyordu. Yan yana gelmek için 25 Kasımları, 8 Martları beklemiyordu.

2026'ya giderken ise kaybettiğimiz her kadın için mücadelemizi büyütmek zorundayız. Geçtiğimiz sene kazandığımız deneyimlerle fakültelerimizde, yurtlarda bir araya gelerek savaşmak zorundayız. Çünkü bugün iktidar, aile yılı politikalarıyla kadınlar için güvensizliği, eşitsizliği derinleştiriyor. Bunu da kadınların olduğu, dayanıştığı, örgütlendiği her alana saldırarak yapıyor. Örgütlülüğünü yok etmeye çalışarak baskı altında tutmayı deniyor. Ancak bu çabaların hiçbirisi sonuç vermeyecek. Çünkü yaşam alanlarımız saldırılarla kuşatılıyorsa o halde biz de her alanı mücadele alanına çevireceğiz Güvenli kampüs talebimizden cezasızlığın son bulması ya da yeterli ışıklandırılmaların yapılması talebimize kadar evde, okulda, yurtda, sokakta her yerde örgütlülüğümüzü yaşamak için büyüteceğiz.

25 Kasım'da kalabalığımızla, öfkemizle ve en güçlü halimizle kapatılan tüm yollara rağmen Taksim Tünel'de buluşmamızdan, çevremizdeki barikatlara rağmen İstiklal Caddesi'nde hayatını kaybeden kadınları anmamızdan, taleplerimizi en yüksek sesimizle söylememizden aldığımız güçle pes etmemeliyiz. Bu güne kadar hayatın olduğu her yerde nasıl savaştıysak bu günden sonra da savaşmalıyız. En çok da en ümitsiz olduğumuz anlarda sesimizi yükseltmeli, dinmeyecek mücadelemizin fitilini ateşlemeliyiz.

Fotoğraf: Ekmek ve Gül

'Mücadele öz güvenimi ve kendime saygımı yeniledi'

Meral Yüzer
Peri Tekstil işçisi

2025 yılı bir tekstil işçisi olarak diğer yıllarda olduğu gibi zorluklarla geçerken dayanılamayacak bir noktaya geldi. Altı yıl içinde haksızlıklara ve mobbinge susan biri olarak kendimi hakkını arayan ve haksızlıklara karşı

koyan, çok güzel bir mücadelenin içinde buldum. İki ay süren bu grev bir kadın olarak öz güvenimi ve kendime olan saygımı yeniledi; mücadeleyle başarabilmeyi yeniden öğretti bana. 2026 yılından beklentim; haksızlıkların olmadığı, emeğin sömürülmediği, kadın ve çocukların ölmediği, doğanın talan edilmediği, insanların eşit şartlarda yaşadığı sağlıklı huzurlu bir yıl olması.

Fotoğraf: Ekmek ve Gül

2026'ya girerken: İnsanca yaşam istiyoruz!

Emine Argüç
Adana

Yeni bir yıla yaklaşırken karamsarlığa kapılmadan, içimizde hâlâ umut taşıyarak dileklerimiz, beklentilerimizi paylaşmak istiyorum. 2026'ya girerken tek bir şey istiyorum aslında: İnsanca yaşamak!

Sağlıkta randevuların aylar sonrasına değil, ihtiyaç duyduğumuz anda verilebilmesini... Bir dakika muayene bile olmadan reçetelere yüklenilen ilaçları değil, gerçekten iyileştirici bir sağlık sisteminin parçası olmayı... Çocuklarımız için iş yerlerinde kreşler, okullarda mutlaka doyurucu bir öğün verilsin isterim. Eğitim, çağdaş ve laik olsun. Çocuklarımız hurafelele değil bilimle, sanatta, özgür düşünceyle büyüsün. Sanat, insanı insan yapan değerlerden biri olarak hayatımızda yer bulsun.

Kadın katillerinin ellerini kollarını sallayarak sokaklarda gezememesi, cezasızlığın sona ermesi çok ama çok önemli. Çünkü artık fark etmiyor; sabah da akşam da sokaklar güvensiz. Sürekli tetikte yürümekten, sağı solu kollamaktan yorulduk. Sokaklar bizim de yaşam alanımız, özgürce yürümek istiyoruz. Her şeyin en kötüsüne alışmamız bekleniyor bizden. Pazara geç gitmenin, ikinci el kıyafet aramanın, çocuklara bugün ne pişirsem diye kara kara düşünmenin normalleştirildiği bir yaşam istemiyoruz. Yaşamak için yetmeyen maaşlarımızın iyileştirilmesini istiyoruz. Ülkemiz zenginliklerle dolu ama biz üç kuruş zam isteyince "ağgözlü" ilan ediliyor. Kredi kartlarını erteleyerek ayakta kalmak, mobbinge direnmek, "hesaplı yaşamak" adı altında ihtiyaçlardan kısararak yaşamak... Bunlar hayat değil, hayatta kalma çabası!

Her sabah haberleri açarken korkar olduk. Her gün gelen zamların karşısında "stok yapın" tavsiyesi alıyoruz. Bu bizim durumumuzla dalga geçmek değil de nedir? İstemez miyiz?

Gece yatağa girerken, doğacak şafakta "yarın ne yapacağım" kaygısıyla değil, çözümünü olan, sorunsuz bir geleceğin gülümsemesiyle uyanmak... Ne güzel olurdu. Umarım bu yeni yıl, düşlediğimiz günlere gebe dir. Umarım 2026, daha eşit, daha adil, daha özgür ve insanca bir yaşamın kapısını aralar.

Görsel: Pexels

Yeni yılda proteinsiz umut sofraları

Serpil Berk
Dersim

Yeni olanını bilinmezliği ve umuduyla kuruluyor sofralar. Umutla sevincin iç içe geçtiği telaşlar, yerini "neyi ne kadar yapabiliriz" kaygısına bırakıyor. Çocukluğumun kalabalık, eğlenceli, bol şarkılı sofraları silik bir anı oluyor.

Yılbaşı hindisi mi yesek? Kırmızı et mi? Balık mı? Ya da bunların yerine kalori hesabı yaparak bir sofa mı hazırlasak? Her insan gün içinde belirli oranda protein tüketmeli diyor uzmanlar ama nasıl alacağız

bu proteini, işte o işin uzmanı da biz oluyoruz. Proteinsiz kaldık ama mandalina bu yıl bol, fiyatı da uygun. Gerçi onda da zehirli bir madde bulunduğunu okuduk haberlerde, umarım portakala bir şey olmaz, elmaya zeval gelmez de biz bu sofrayı kurarız. Ne yiyeceğimizi düşünüyoruz. Yılbaşı sofrası deyince bir sürü tarif dolaşıyor ortalıkta. Geçen marul yaprağından ve çeri domatesten yılbaşı ağacı şekli verilmiş bir sofa süsü hazırlandığını gördüm. Pahalı olunca "her şey niye pahalı" demek yerine kendimizce çözümler üretmede mahirliğimizi sergiliyoruz.

Yemekleri kim yiyecek?

Sofraya fırında birkaç sebzeyle birlikte pişirilmiş tavuk, yanına pilav ve salata daha uygun olacak gibi. Sofa sadece yemek yemekten ibaret değil elbette, ince hesap yaparak hazırladığımız bu yemekleri kim yiyecek peki?

Belki bu kadar hazırlığa gerek yok. Çay, çiğdem yeterli. Bir de hoş bir sohbet... Daha ne ister ki insan, yeni yılın diğer günlerden farklı olması mı gerek? Dün ne yediysek onu yeriz ne olacak ki diye düşünüyoruz bazen. Haksız değiliz elbette ama yeni yılın umutla bu haşır neşir oluşu bizleri hizaya sokan bu nedensiz mutluluk hali, peşinden gitmeye mecbur bırakıyor.

Kalabalıklaştığımız, dertli olsak da neşemizden eksilmediğimiz sofralar artık uzak bir hayal gibi geliyor ama aynı şeyleri hissedip birbirimizi yalnız bırakmazsak bence bu işi çözeriz.

Yeni yıl soframızın siz değerli konukları, belki yeni olanın hazırlığı için mesai kaldınız belki de sofrayı var edecek yiyecekleri alamadınız; o yüzden yoksunuz ama sorun değil. Yarın dünden farklı olmuyor biz bir şey yapmadıkça.

Yeni olanın bizleri peşinden sürüklediği, umudun içimizi kalabalıklaştırdığı, sevinçle geçecek nice yıllarımız olacak çünkü çaremiz umudumuz...

Görsel: Yapay zeka

Yıl sonu envanteri ve varoluşun ağırlığı

Fotoğraf: Ekmek ve Gül

Filiz Gür*

*filizy63@gmail.com

Kıymetli Mine,

Dergimiz artık yıl sonu olması hasebiyle bir envanter sayısı planlamış. Ben de bu yılın muhasebesini sana döküleyim de senin vesilenle ve varlığının eşliğiyle okuyanlar da bu envantere böyle baksın istedim.

Benim evin olduğu sokakta yıkık dökük kerpiç bir ev var. Beyaz badanasının üstüne biri yeşil boyayla acemice "Mutlu değiliz hiçbirimiz" yazmış. Defalarca fotoğrafını çektim. Kimi zaman pembe oje sürdüğüm ellerimi yazının üstüne getirerek, kimi zaman Ayşe'yi gülümser halde duvara yavaşlatarak... Niyetimi anlamışsındır. Bunca mutsuzluğa rağmen varoluşumuzu kutlayarak. Galerim bu duvarın onlarca versiyonuyla dolu. Artık oradan geçerken yazıyı okuyup fotoğraf çekmiyorum. Öyle bir bıkkınlığa teslim olduğumuz bir yıldı. Kutlayacak bir varlık hali bile bulamadık. İnan hepimiz adına konuşuyorum.

Nedeni üzerine düşünmüyor değilim. Zaten tek bir nedene indirgenemeyecek bir bunaltı çağı bu.

Tolstoy, Savaş ve Barış'ın giriş kısmında bir elma hikayesi anlatır. Ağacın altına yığılan elmalara bakarak sorar: Elma neden yere düşer? Olgunlaştığı ve kuruyan sapı onu taşıyamadığı için mi, yer çekimi yüzünden mi, rüzgâra mukavemet edemediği için mi, yoksa aşağıda onun düşmesini arzulayan çocuğun istenci yüzünden mi? Aslında bun-

Dergimizin yıl sonu envanter sayısına katkı olması dileğiyle kaleme alınan bu mektup, bireysel mutsuzluğun toplumsal bir bunaltı çağına dönüştüğü bir yılın muhasebesini yapıyor.

ların hepsi birliktedir diye yanıt verir. Konu Napolyon'un 1812 hücumudur ve savaşların başlaması da herhangi başka bir olayı da tek bir nedenle açıklayamayız der.

Tabii böyle bakınca mutsuzluğumuzun bireyselliği kaybolur, toplumsallaşır. Aitlik ve güven duygusu gibi bazı temel mutluluk kaynaklarının eksikliğini çekiyoruz. Bunun bin tane nedeni var.

Dünya aynı dünya. Tarihsel olarak bakarsak her zamanki döngünün içinde kendimize ve yaşadıklarımıza çok da önem atfetmeli miyiz sorusu geliyor akla. Yani bir tanecik hayatımız olduğunu düşünürsek, izinle ben buna evet, elbette demek istiyorum.

Tam da şimdi yeni bir merak ve enerjiyle doluyum, kendi mutluluğumu genel mutsuzluğun içinden kopartıp hayattan hakkım olanı alacağım dediğimde birkaç minik delikten havam foş diye boşalıyor. Adaletsizlik apaçık. Neredeyse pornosunu izliyoruz haksızlıkların, öyle sert. Bu iletişim ve etkileşim dünyasında görmediğimiz şey kalmıyor. Sabıkların da görünmemek ve saklanmak gibi bir derdi yok zaten. Bürokrasi kalktı, yerini mahalle delikanlılığına bıraktı. Kabile reisleri geri döndü. Sadece takım elbise giyiyorlar artık. Ortalıkta kaçışan çöp insanlar hayal et. Sinik mahalle sakinleri. Heeeeeyt narasıyla perdeler çekiliyor.

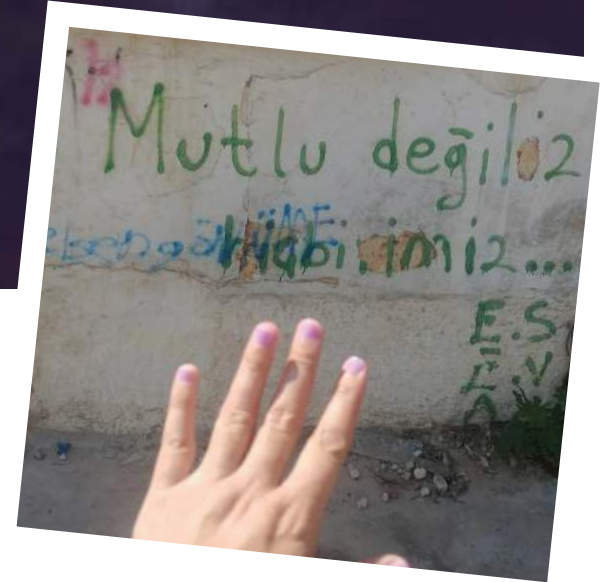
Her haksız tutuklamada, her açıklamaya muhtaç salıvermede homurtular yükseliyor mahalle-mizde. Uğultu gittikçe azalıyor sonra. Hoop yine ve yine. Adeta tekrarlı bir ritim gibi. Kreşendoya dönüşmeden susuyor notalar. Yine de derinden derine her aşırıılıkta ilk homurtunun frekans değeri diğerine göre daha yoğun sanki. Tolstoy'un nedenleri çoğalıyor elmanın düşmesi için.

Sana ummalı bir cümle kuramayacak kadar bitkin değilim. Seni hiç ama hiç aklımdan çıkarmıyorum. Bu büyük, aklalmaz haksızlığın şahitliğinin ağırlığıyla yaşıyorum kaç senedir. Sen orada içeride bu ağırlıktan muafsın, seni gidi.

Bir şeyler yazıyoursundur umarım. Victor Serge'nin İçerdeki kitapını okurken hep aklımdaydın. Sizin ifade edişinize ihtiyacımız var. Adetten olduğu için değil, oradaki varlığının kanıtı olarak böyle bir şey yapmalısın bence. Kimseyle konuşmadığım zamanlar ya da insanlarla konuşmadığım şeyleri yazmak benim için sağaltıcı bir yöntem oldu hep.

Ben nasılım, değil mi, sıra ona geldi hâl hatırdı.

Bir şeyler yapmak için değil gerçekten istediğim için yapıyorum her şeyi.

Yapmak istemediğim şeylerin bedelini ödüyorum. Gerçek olma gayretim bazen epey yorucu olabiliyor. Hayatımdaki insanlar benim bu kendi ruhsallığımı ameliyat eden halim yüzünden benimle mesafeli bir ilişki içindeler. Ben de kiminin bildiği kiminin bilmediği nedenlerden ama öncelikle kendi gerçeğimi (mutluluğumu değil) seçtiğim için nasıl görüldüğümü çok da önemsemeden titizlikle ilişkilieniyorum, ilişkilienmiyorum. Özgürlük, dışarıdayken de ancak böyle mümkün oluyor.

İnan ki envanterin e'sindeyim henüz. Yine de açık mektupta çok uzatmayayım. Kişisel sakarlıklarım ve cüretkarlıklarım ile ilgili maceralarımı her zamanki gibi kapalı mektupta anlatırım. Sana başka mektup yazmadığım bir yıl diliyorum. DM'den yürüyebildiğim... Canım Mine.

***Mektubun sahibi Mine Özerden, belgeselci ve ekosistem savunucusu harikulade bir kadındır. Gezi Parkı Olayları yüzünden 25 Nisan 2022 tarihinde 18 yıl hapis cezasıyla tutuklandı. Çıkana kadar ona yazmaya devam edeceğim. Mine Özerden masumdur.*

'Ne böyle yaşamaya ne böyle ölmeye mecburuz'

İzel Gözde Meydan
Kocaeli

Bu trajediye neden olan koşulların bir kader olmadığı ve tek mecburiyetimizin dayanışma olduğu gerçeği, hayatları birbirine benzeyen işçilerin hikayelerinde gizli.

Dizlerimize kadar kara battığımız soğuk bir kış günüydü. Halis Yılmaz'ın evine ulaştık. Hendek havai fişek fabrikasında yaşanan patlamada hayatını kaybeden 7 işçiden biriydi Halis. Öldüğünde henüz 26 yaşındaydı. Yanan sobanın kenarında oturmuş, sessizlikle anlatılanları dinleyen annesi, içindeki fırtınayı şöyle anlatıyordu: "İşten çıkar başka işlere çalışmaya giderdi. Geceleri benimle konuşurdu. 'Anne' derdi, 'Nasıl çıkacağım işin içinden, nasıl düzelecek?' Hep başkalarının eski kıyafetlerini giyerdi. Ne yedirebildim ne giydirebildim oğlumu. Benim oğlum 18 parça biliyor musun, 18 parça. O mu değil mi hâlâ bilmiyorum. Babası demiş ki kefen yapayım normal cenaze gibi gömeyim. Bize bir torbayla teslim ettiler oğlumu, arkadaşıyla karışmış dediler. Yavrumun yarısı o fabrikada kaldı. Hâlâ burnumda o acı koku."

Şimdi aynı acının kokusu Dilova-sı'nda başka annelerin ve çocukların ciğerini dolduruyor. Altısı kadın yedi işçinin hayatını kaybettiği yangının üzerinden tam bir ay geçti. 15 yaşındaki Nisanur Taşdemir'in evinde yaşlı kalabalığının içinde bir kadının sesi duyuluyor: "O koku gitmiyor burnumdan, çiçek gibi çocuklarımızı katlettiler"

Tekrar eden ölümlerin kaynağı

Nasıl oluyor da aynı acı, aynı ölümler tekrar tekrar yaşanıyor? Bu kokunun

kaynağı ne ve neden hiç dağılmıyor? Halis'in, Nisanur'un, diğer çocukların ve kadınların hikayeleri bize sadece bireysel bir trajediyi mi anlatıyor?

Mahallenin orta yerinde, İŞKUR müdürlüğünün birkaç metre ötesinde, belediye tarafından usulsüzce ruhsatlandırılan, hiçbir denetim ve yaptırıma tabii tutulmayan bu iş yerinin her an patlamaya hazır olduğu öngörülmüştü. Mahalle halkı, çocukları ya da eşleri burada çalışanlar defalarca şikayet etti. Tek bir adım atılmadı. Bundandır ki olay günü, çaresizce yangının söndürülmesini, cenazelerin çıkarılmasını bekleyen kalabalığın içinde de hep aynı cümle dolaştı: "Bu felakete göz yumdular."

Sistemik bir cehennem: Devlet-sermaye iş birliği

Yedi işçinin katledilmesine varan süreçte

yaşananların tek başına patronun bünyesindeki tekil kâr hırsıyla açıklanamayacağı çok açık. Bu cehennem; devletin, sermayenin egemenliği için üstlendiği rolü ve iş birliğini nasıl da kusursuzca sürdürdüğünün sadece küçük ölçekli bir yansımasıydı. Soma'da, Hendek'te, Amasra'da ve daha yüzlercesindeki gibi...

Havanın, suyun, toprağın yok edilmesi pahasına sürdürülen bu talan düzeni sürekliliğini; her yaşta insanı, çocukları ve kadınları öğütmesiyle sağlıyor.

Patlamanın yaşandığı mahallede de yaşları 13 ile 17 arasında değişen konuştuğumuz her çocuğun yolu o atölyeye düştü. Ya yaz tatillerinde ya ara tatillerde orada çalıştılar, 'ücretleri' gasbedildi. Ya işten atıldılar ya da bin bir nedenle oradan koptular.

Gittiğimiz evlerin hepsinde yevmiyecilik yani güvencesiz çalışma en olağan şey,

koşulları görece daha iyi olan bir fabrikada çalışmak ise 'şans'.

12 saat ayakta, asgari ücretin altında

Kadınlar içinde depo ve atölyelere günlük işlere gitmek ya da evde parça başı iş yaparak bir nebze olsun evin ekonomisini rahatlatmanın bir yolu.

Sivasız evlerin, gecekonduarın içerisinde o devasa fabrikalara, atölyelere akın akın giden binlerce insandan birkaçıydı Nisanur, Tuğba, Cansu, Hanım, Esma ve Şengül... Günde 12 saat ayakta, 600-800 lira ücretle ve 'ha bugün ha yarın yapılacak' denerek sigortasız çalışmaya mecbur bırakılmış, bu koşullarda çalışmayı kabul etmese yeri hemen yenileriyle doldurulacak olanlardı.

Kısa bir neşe:

Rame'nin düğünü ve dayanışma

Patlamanın ardından kadın işçilerin yer aldığı fotoğraf ve videolar basına düştü. O fotoğraflardan birinde tam ortada beyaz elbisesiyle Rame duruyor. Suriye'den savaştan kaçıp gelmiş Rame'nin düğünü için iş yerinde kendi aralarında dayanışmayla eğlence düzenliyor kadınlar. Hepsini o güne özenle hazırlanmış, süslenmiş; halaylar çekiliyor, oyunlar oynanıyor. Yoksullukla, gelecek kaygısıyla çevrili yaşamlarında yan yana gelip eğlendikleri nadir günlerden biri belki de.

Unutmamak ve yan yana gelmek mecburiyetimiz

Yaşamları ve ölümleri, tüm hikayeleri birbirine benzeyen bizlere; yoksulluğu kader diye öğretenler, ölümü işin fitratına yazanlar, acının kokusunu sıradanlaştıranlar unutmamızı isteyecekler. Bir sonraki acıya kadar...

Oysa ne böyle yaşamaya ne de böyle ölmeye mecburuz. Birbirine benzeyen hayatların sahipleri; yasin içinde dayanışmayı, sessizliğin içinde sözün gücünü, çaresizliğin karşısında ise tek ve en büyük mecburiyetimizin yan yana gelmek olduğu gerçeğini yeniden yeniden birbirimize hatırlatalım yeter ki.

Bu acının kokusu başka türlü dağılmayacak.

Fotoğraf: Ekmek ve Gül

Birgül'ün yumruğu, yüz binlerce işçinin yumruğu

Smart Solar işçisi Birgül Ünsal, düşük ücret dayatmasına karşı grevde özgürlük ve adalet için direnen kadınların sesi oluyor: 'Korkmamız gereken tek şey, hakkımızı aramamak.'

Dilara Kanık
Gebze-Kocaeli

Birgül Ünsal, 5 yıldır Smart Solar fabrikasında çalışıyor. Birgül ile toplu iş sözleşmesi süreçlerinde yüzde 6 gibi komik bir ücret zammı dayatmasına karşı çıktıkları grevde tanıştık.

51 yaşındaki Birgül, eşinden ayrılmış ve iki çocuğuyla birlikte hayatını idame ettirmeye çalışıyor, "Hayatla savaşılan milyonlarca kadından biriyim. Kadınların kavgası gerçekten çok fazla," diyor. 15 yaşından beri çalışan Birgül hayatı boyunca kendisi ve sevdikleri için birçok kavgaya girdiğini söylüyor ama "Bu fabrikada şu an yapmış olduğumuz kavga, kendim için değil, hepimiz için, hepimizin geleceği için, hepimizin özgür olması için," diye ekliyor. Ne zaman özgür hissedeceğini ise şöyle anlatıyor: "Kafamı gece yastığa koyduğumda kafamda milyonlarca soru; ya gelecek kaygısı, ya çocukları büyütme endişesi, ya ne yiyeceğiz ne içeceğiz, nasıl geçineceğiz... Eğer bunları düşünmeden uyuyabilirsem ben, özgürüm."

Grevle öğrenilenler, değişenler

Bu grevle birlikte emeğin, hakkın ne olduğunu öğrenen kadınlar olduğunu söylüyor, "Kadınlar olarak bu kadar güçlü olduğumuzu tahmin etmiyordum," diyor. Grevde yan yana gelmenin rutin bir iş gününde yan yana gelmekten farklı olduğunu anlamış Birgül: "Herkesle konuşmuşluğum, şaka-laşmışlığım, dertlerini dinlemişliğim, dert anlatmışlığım var. Ama bizim hiç böyle ortak bir kavgamız olmadı. Türkiye'nin yedi bölgesinden bütün insanlar mevcut ama herkesin ekmek kavgası aynı. Ya da siyasi görüşler farklı, yaşama bakış açıları farklı ama burada kavga bir..."

Üç yıldan uzun çalışan Smart Solar işçisi kadınlar için ilk mücadele değil bu. 2022 yılında üye oldukları Birleşik Metal-İş Sendikasını patronun tanıması için eylemler yapıyorlar. Bu süreçte bir arkadaşlarının işten atılmasına karşı Smart Solar işçileri kendini fabrikaya kapatmış, üretimi durdurmuştu. O günden bugüne gelişlerini şöyle anlatıyor: "Cervantes'in bir cümlesi vardı, kitabında yazan... Üç tane dev ile savaşıyoruz sevgili Sancho: Adaletsizlik, korku ve cehalet. O zaman, grev aşamasına gelene kadar biz de üç devin vücut bulmuş hâliyle savaştık. Adaletsizlik ile, korkuyla ve cahillikle... Biz herkesle savaşarak bugünlere geldik. Grev aşamasına geldiğimizde kimsenin içinde bir

Fotoğraf: Evrensel

Korkmamız gereken hakkımızı aramamak!

Birgül Ekmek ve Gül'ün sayfalarından tüm kadınlara sesleniyor: "İstediğimizi almanın tek yolu mücadele etmek. Korkmanıza, korkmamıza gerek yok. Bedenen bir kişi gözükebiliriz, ama ilk adımı attıktan sonra küçücük bir kar tanesinin tepeden aşağı bırakıldığını

da büyüdüğü gibi büyüyörüz. Korkmamız gereken asıl şey hakkımızı aramamak, sendikasız, güvencesiz çalışmak, örgütlü mücadele etmemek. Bu hayata bir kere geliyoruz, bu hayatı da hakkını vererek yaşamamız gerekiyor."

tereddüt yoktu. Gururla çıktık. Bazı şeyler gerçekten paylaştıkça büyüyormuş, bu da paylaştıkça büyüyenlerden."

İşlerimiz tempoluydu

Hat tamirinde çalışan Birgül, bir çalışma gününü anlatıyor: "Fabrikaya girdiğimiz andan itibaren hiç durmadan çalışıyoruz. Panel akışı olduğu sürece, siz aktif olarak ve hiç oturmada, o panelin etrafında dönerek ve bazen o paneller 25 kilo oluyor, çift cam olunca ağırlığı daha çok oluyor. Biz iki kadın kaldırırken çok zorluk çekiyorduk. Hattan alıp dışarıya bir yere taşınmamız gerektiği zamanlar oluyordu. Bu durumun birçoğumuzda yarattığı hastalıklar var."

Her şeyde emeğimiz var!

"Biz 16 saat, 24 saat mesaiye kaldığımızı bildirdik. Ben haftanın yedi günü burada olduğumu bilirim. Çoluğumu, çocuğumu unutmuştum. Çünkü biz bir aileydik. Biz ona inandık. Patron büyüdü, evet kazandı. Ama sen bizim olanı, bize vermemekte tereddüt edersen, bizim sayemizde, hep birlikte büyüyerek, bugünlere geldiğinizi unutsanız, o zaman bu hakkaniyet olmuyor."

'Sistem bizden yana değil'

Pek çok sektörde çalışan Birgül, her yerde ortak olan tek şeyin sömürü olduğunu belirtiyor: "Bize hakkımız olanı versinler, biz de beslenelim, gelecek kaygısı duymayalım, çocuklarımızla rahat rahat geçinelim, 'onlar da' büyüsünler. Ama bize, bizim olanı

vermiyorlar."

"Bunu yapan sadece patronlar değil, sistem" diyen Birgül kendi deneyimlerinden de yola çıkarak şöyle açıklıyor: "Sana diyor ki mesela 'Sen sendikalaş, sayıya ulaşırsan tamam.' Ama patrona da diyor ki, 'Sendikalaştırmamak için, elinden gelen her şeyi yapabilirsin.' Bir dünya şey ile savaşmak zorunda bırakılıyorsun. Patron sisteme uyuyor. Sistem bizden yanaymış gibi gözüktüyor ama sağ gösterip sol vuruyor. Bizi bu hale getiren sistemin değişmesi lazım."

Olmaması gerekeni ise şöyle tarif ediyor: "Sendikalaşmada işçilerin önüne engel çıkarmamalı, bunun da yasal güvencesi olmalı. Patronun önünü kapayacak yasalar olmalı, işçiler aleyhine açık kapı bırakılmaması gerekiyor."

Örgütlü güç her şeyi değiştirir

"Bizim yaşadıklarımız, ülkedeki yaşananlardan bağımsız değil" diyen Birgül, "Aç kalan çocukların, iş yerlerinde ölen çocukların ölmemesi için, annelerin ölmemesi için, insanların haklarını alabilmesi için, çalışan kadınların çocuklarını, çalışırken güvenle bırakabilecekleri bir yerin olması için örgütlenip değiştirmemiz lazım. Bu yaşananların doğru olmadığını, bizlere bunu yaşatanların taktıkları pembe gözlükleri çıkartıp, gerçekten olan biteni, göstermemiz lazım" diyor. Örgütlülüğe hayatın her yerinde ihtiyaç olduğunu vurguluyor.

'Bizim kazanımımız başka işçileri de etkiler'

Smart Solar grevinin kazanımla sonuçlanmasının İzmir'deki Smart Solar fabrikasına ve başkaca iş yerlerindeki işçilere de olumlu bir etkisi olacağını anlatıyor Birgül: "Bir çarkın dışlarından biri dönmediğin zaman o çarkın tıkanacağını da biliyoruz. Biz bugün greve çıkmayıydık, İzmir'de olan fabrikada işçiler zam alamazdı. Onların da mücadelemizi destek vermesi gerekiyor. Çünkü biz kazanırsak, biz haklarımızı korur ve genişletirsek İzmir'de de, başka fabrikalarda da yeni kazanımlar olacaktır."

'Yumruğumu tüm işçilerin yumruğu olarak kaldırıyorum'

"Ben, küçücük boyumla yumruğumu kaldırdığım zaman, sanki böyle yüz kişinin yumruğu kalkıyormuş gibi hissediyorum. Altın kolumu destek veriyorlarmış ve yüz kişinin sesi ile bağırıyormuşum gibi hissediyorum. Benim gördüğüm ama patronların görmediği yüz tane kadın görüyorum arkamda veya hiç tanımadığım fabrikalardan yüz tane işçinin sesi geliyor kulaklarıma. Onların sesi ile bağırıyorum ben, onların omuzlarıyla kolumu kaldırıyorum."

Suat Derviş'in mirasından Smart Solar direniş çadırına

İşçi sınıfının geçmiş kuşaklarının mücadele mirasını devralmanın, büyütmenin ve sonraki kuşağa devretmenin bir aracı olarak emeğin edebiyatına ihtiyacımız var...

Elif Ergin

Ekmek ve **Gül** olarak Suat Derviş'in inadını, inatla yazdığı emek hikayelerini Smart Solar işçilerinin grev çadırına taşıdık. Çünkü; işçi kadınların kendi tarihlerine, hikayelerine çok ihtiyaçları var. İşçi sınıfının geçmiş kuşaklarının mücadele mirasını devralmanın, büyütmenin ve sonraki kuşağa devretmenin bir aracı olarak emeğin edebiyatına ihtiyacımız var. Bu imdada yetişen, Suat Derviş'in kadınları oldu. Smart Solar işçisi kadınlarla aynı duygularda buluştular. Bu buluşmayı işçi kadınlar kendi yazdıkları hikaye ile noktaladılar. Başka fabrikalarda çalışan, hak almak için mücadele eden işçilere, güvencesizlik içinde kıvranan kadınlara kendi öykülerini Ekmek ve Gül sayfaları ile devrediyorlar.

Smart Solar'da Sıdika'nın hayalleri ve gerçekleri (*)

Sıdika, yıllardır yaptığı gibi günün henüz ışımadığı o karanlık saatte, yarı uykulu bir halde servisten indi. Aslında her zaman ki gibi işbaşı yapmaya hazırlanmıştı. İş kıyafetlerini giymiş, dolabına eşyalarını bırakmıştı. Aynı servisten indiği arkadaşlarıyla birlikte üretim alanına doğru yürürken, Zeynep'i fark etti.

Önce o fark etti, sonra diğerleri. Bir anda herkes sustu. Zeynep, fabrikanın bahçesindeki bankın üzerine çökmüş kalmıştı. Yüzü allak bullaktı.

Sıdika'nın yüreği bir anda hop etti. Neden bilmiyordu ama aklına ilk olarak kızına almayı düşündüğü ayakkabı geldi. Sanki mağazanın önünde bir hırsız kızının ayakkabılarını kapıp kaçmış da o da çaresizlikle bağırarak hırsızın üstüne atılmakla donup kalmak arasında sıkışıp kalmış gibiydi. Ensesinde bir sıcak bir karıncalanma hissetti, kulakları uğuldu.

Zeynep, gözleri dolu dolu, asabi bir hareketle telefonunun ekranını kaldırdı onlara doğru; "Kovmuşlar beni."

O an Sıdika'nın boynundaki karıncalanma kollarına, parmak uçlarına kadar yürüdü. Sanki mesaj kendine gelmişti.

"Ya beni de çıkarırlarsa?" diye düşündü.

Boşanabilmek için aylarca gidip geldiği

adliye gözünün önüne geldi. Girişte "bozuk para, telefon, kemer, üstünüzde bir şey kalmasın" diye bağırarak güvenlik görevlilerinin sesi; eski kocasının "senden bir bok olmaz" deyişi; kızının "ayaklarım ıslandı anne" diye şikayeti; vardiya amirinin tutanak tehdidi... Hepsini bir anda üstüne yürüdü.

Bu iş yerinde çalıştığı beş yıl boyunca gizli saklı döktüğü gözyaşları ulu orta dökülecek gibiydi.

Ha Zeynep ha kendisiydi.

Zeynep'le birlikte bir iş çıkışı gittikleri kafede e devlet üzerinden sendikaya birlikte üye olmuşlardı. Birbirlerini bir bakışlarından anlardı. Molalarda vardiya amirinin arkasından birlikte söylenip birlikte çay içmişlerdi. Çocuklarının sorunlarını birbirlerine anlatmış, birinin göğsünde ele gelen bir kitle için diğeri endişelenmiş, öbürünün elindeki sinir sıkışması için diğeri hastane randevusu bulmaya çalışmıştı.

Bu görüntüleri gözünün önünden kovmak, kafasının içine dolan sesleri susturmak ister gibi yüksek sesle "Ha Zeynep ha biz" deyiverdi birden. "Ha Zeynep ha biz! Madem böyle, biz de çalışmayalım!"

Dedi demesine ama... dizlerinin bağı çözülecek gibiydi.

Bir ürperti kapladı içini.

"Demeseydim... Dilimi tutsaydım... şimdi beni de işten çıkarırlar... Geç de olsa ücretim ödenseydi... Hiç ödenmemesindenense" diye düşündü.

Soğuk terler sırtından süzülüyordu. Gözü Hatice'ye takıldı. Hatice ne yapacaktı? Daha az önce serviste göz devirmişlerdi birbirlerine. Ya daha iki ay önce aynı birimde çalışmak istemediği Fatma? Nasıl olacaktı?

Ama bir yandan da:

Fotoğraflar: Ekmek ve Gül

"Böyle üç kuruşa sabahdan akşama çalışacağım... koysunlar kapının önüne. Öyle de insan yerine koymuyorlar böyle de, Zeynep ne yapacaksa ben de onu yaparım." diye geçiriyordu içinden.

Ama o an bir şey oldu. Diğer kadınların gözlerinde sanki "ha ben ha Zeynep" diyen bir şey vardı.

Fatma'nın sesini duydu.

"Doğru! Zam istedik, insan yerine konmak istedik, bir toplu sözleşmemiz olsun istedik diye birimizi atıyorlarsa, hiçbirimiz çalışmayalım da görsünler!"

İşte böyle çıktı Sıdika ve arkadaşları greve.

El birliği ile çadırlarını kurup, ilk günün sonunda toplantı yaptıkları sırada Sıdika'nın yanında Fatma oturuyordu; yandan hafif ona yaslanmış vaziyette.

Hatice ona karton bardakta çayı uzatırken, ellerin ne kadar üşümüş ısınırın biraz" diyordu. Kadriye ise "Benim burada çalışan akrabam varmış ya şimdi öğrendim" diyordu gülerken.

Sıdika yıllardır birlikte çalıştığı kadınları şimdi tanıyor, hepsinin yüzünü, sesini, hikayesini tek tek öğreniyordu.

Başı ağrıyıp da elini yüzünü yıkamaya gittiğinde tutanak tutmakla tehdit edilen bir tek o değildi.

Azar işiten, ücret günü geçtiğinde bankanın uygulamasını elli kere yenileyen tek o değildi.

Tanımayla işte böyle başladı arkadaşlarını. İş birlikte bıraktıkları gün, iş ayakkabılarını dolabına bırakırken "nasıl olsa geri gelir giyerim" diye düşünmüştü. Bir başka arkadaşı dolabının içini temizleyip düzenlemişti:

"Gelince temiz bulalım diye" diyerek

gülmüştü. Tüm tedirginliklerini kovmak istercesine, başarıyla döneceklerine dair küçük ayrıntılardan güç almak istiyorlardı hep birlikte sanki.

Çadırda belirsizliklerin içinde birlikte üşüdüler, birlikte ısındılar, birlikte sabrettiler.

Ve gün geldi birlik ve mücadeleleri patronu masaya oturttu. Talep ettikleri sözleşme imzalandı. Zam alındı. Zeynep işe geri döndü. Toplantı bitiminde iş yeri temsilcileri ve sendika yöneticileri açıklama yapmak üzere grev çadırına doğru ilerlerken Sıdika'nın yüreği yine hop etti. Ama bu kez korkudan değil. Ne kadar güçlü olduklarını hissetmesinin, bir kez olsun bir patron için değil kendi istekleri için emek vermenin ve kazanmanın heyecanıydı bu.

Yeniden işe başladıkları ilk günlerden birinde yine servisten indi. Bugün herkes daha bir keyifliydi. Çünkü istedikleri zamlı ücretler yatırılmıştı. Sıdika ise bir yandan çocukların nafakasını bu ay yine yatıramayacağını alay ederek söyleyen eski kocasının mesajını düşünüyordu. Giyinme odasında Zeynep geldi yanına. Elinde büyükçe bir poşet vardı.

Poşeti Sıdika'ya uzattı:

"Bunlar senin kızına. Değiştirme kartı da var, olmazsa değiştirirsiniz" dedi.

Sıdika poşeti eline aldığı anda hem elleri titredi hem içi ısındı.

"Ha Zeynep ha biz" dediği ilk an geldi bir an aklına. Sıdika'nın gözleri doldu. Dayanışma, mücadele... hep bu sözcükler tekrarlanmıştı grev çadırında. Sıdika için mücadele Zeynep'in ona uzattığı bu bir çift botla yeniden başlıyordu. Bu kez korku içinde değil, güvenle ve umutla.

(*) Smart Solar grevinden kadın işçiler. Kasım 2025.

Şık Makas'ta kadın olmak

Fatma Çelik
Tokat

Ben bir tekstil işçisiyim. Tokat'ta bulunan Şık Makas'ta çalışıyordum. Evli bir kadın ve bir anne olarak; eve destek olmak, çocuklarımızın temel ihtiyaçlarını karşılamak için çalışma hayatına atıldım. İşe başladığımda ilk kez kalabalık ve baskın bir ortama girdim ve bu durum beni en başta çok zorladı. İlk bir sene benim için alışma süreciydi. Akşamları işten yorgun geldiğimde eşime "Yarın kesinlikle gitmeyeceğim" diye sitem ederken, sabahları kendimi yine serviste buluyordum.

Ancak zamanla çalışmanın beni ne kadar rahatlattığını hem maddi hem de psikolojik olarak güçlendirdiğini fark ettim. Kendi ayaklarımın üzerinde durmanın tadına vardığımda, iş yerinde yaşadığımız birçok olumsuzluğu görmezden gelmeye başladım. Çünkü başka bir şansımız yoktu.

Kadın işçi olmanın ağır baskısı

Kadın işçi olmak çok zor bir deneyim. Ustalarımız ve müdürlerimiz erkek işçilere seslerini çıkaramıyorlardı, ancak kadın işçilere karşı istedikleri her şeyi yaptırabilme gücünü baskı kurarak kullanıyorlardı.

Bize, "Mesaiye kalacaksınız", "Şu kadar iş yapacaksınız" veya "Buradan kalkıp bu işi yapacaksınız" gibi sürekli talimatlar yağdırılıyordu. Bu baskı karşısında itiraz etme şansımız yoktu. Zira o ortamda ya denileni yapacaktın ya da kapı gösterilecekti.

Sendika ve büyük hayal kırıklığı

Biz, aynı zamanda Öz İplik İş Sendikasına üyeydik. İşe ilk girdiğimizde sendikanın tam olarak ne işe yaradığını bilmiyorduk ama kendimizi bir nebze ayrıcalıklı hissediyorduk. Ta ki sendikayla karşı karşıya gelene kadar...

Yaşadığımız bazı sorunları sendika temsilcilerine iletmiyorduk. Ancak bu sorunları sendikadan hiçbir zaman beklediğimiz geri dönüşü alamadık. Zamanla üyesi olduğumuz sendikanın hiçbir geçerliliğinin olmadığını anladık.

Tam 9 yıl gibi uzun bir süre o fabrikada çalıştım. Bu süre zarfında sayısız zorbalıkla karşılaştık. Ne zaman bunalsak, haksızlığa uğrasak lavabolarda ağladık. Ama sinirimizi boşaltıp geri geldik ve işimize devam ettik. Çünkü Tokat'ta başka bir iş bulma ihtimalimiz yoktu.

Düzensiz maaşlar ve yoksulluğun pençesi

Şık Makas'taki hayatımızın bir diğer büyük dramı da maaşlarımızın düzensiz yatmasıydı. Fabrikada karı-koca çalışan çok sayıda işçi vardı. Maaşların düzenli yatmaması, bu ailelerin kiralarnı, faturalarını ödeyememelerine, çocuklarının ihtiyaçlarını giderememelerine neden oldu. Ben eşimle farklı yerlerde çalıştığım için, eşim maaş alabildi ve bir yere kadar idare edebildik. Yine de çocuklarımızın kaynak kitaplarını alamadım. Kırtasiyeye gittiğimizde bir ihtiyacı alıyorsak, diğerini bırakmak zorunda kalıyorduk.

Kreş hakkının gasbı ve zorlu direniş

Bir çocuğum bir buçuk ay kreşe devam etti. Ancak benim gibi işten çıkarılan yedi annenin çocuğunun kreş hakkı gasbedildi. Ben o fabrikaya tam dokuz senemi harcarken, onlar benim oğlu-

mu bir hafta bile idare edemediler.

Patronumuz "Mart ayına kadar para vermiyoruz, idare edeceksiniz. Ben size vermiyorsam, siz de ev sahibinize vermeyin" diyebilecek kadar pervasızdı. Ama bizim böyle bir şansımız yoktu. Ev sahibimiz bize, "Öderseniz ödeyin, ödemezseniz çıkın gidin" diyecekti.

Dokuz yılda görülen:

Lavaboda ağlayan kadınlar

Bana, "9 senedir o fabrikada kadın olarak ne gördünüz?" diye sorarsanız, size cevabım çok net: Tuvalette her gün ağlayan en az 10 tane kadın. Şık Makas, erkek ustaların ve müdürlerin kadınlara bağırarak her şeyi yaptırdığı; kadınların her ortamda olduğu gibi iş yerinde de söz hakkı olmadığı; bütün haksızlıkların, bütün eşitsizliklerin sadece kadınlara uygulandığı bir fabrikadır. Gerçekten de dünyayı güzelleştiren şey kadın ama ne yazık ki dünyada en zor şey de kadın olmak.

Direniş alanında

güçlenen kadınların sesi

Bana "İki aydır direniş alanında ne gördünüz?" diye sorarsanız, cevabım fabrikadakinden tamamen farklı: "Direniş alanına gelebilmek için eşleriyle karşı karşıya gelen kadınlar, kadın işçilerin çocuklarından "Anne, gitme" diye gelen baskılar, eşlerimizin anne ve babaları tarafından kendi annelerimize şikayet edilmek, Tokat gibi muhafazakâr ve küçük bir şehirde direnişin çoğunluğunu kadınların oluşturması, kadınların kendilerine olan güven ve saygılarının artmasıyla seslerinin daha gür çıkması, yakınlarımızın, "Boşuna gitmeyin, hiçbir şey alamazsınız, kabullenin" dedikçe daha da hırslanmamız, içeride ağlayan, çaresiz olduğu için ağlamak zorunda kalan kadınların, yan yana geldiğinde haksızlığa karşı durabilmeyi öğrenmesi..."

İki aydır direniş alanında tüm bu gücü gördüm. Kadınlar hem kendi emekleri hem de en değerli varlıkları olan çocukları için bu direnişe girdi. Bir kadın, bir anne çocuğu için bir şey yapmaya karar veriyse, o yoldan kazanmadan dönmez. Biz de hakkımızı almadan bu direnişi sonlandırmayacağız.

Fotoğraflar: Evrensel

6 yıllık mücadele ve direnişin onuru

Şık Makas işçisi bir kadın
Tokat

Şık Makas'ta tam 6 yıl çalıştım. Bu 6 yıl boyunca sürekli tehdit edildik. Yönetim "İstedikimiz sayıyı vermezseniz sizi göndeririz" diyerek baskı kuruyordu. Bizim için her şey yasaktı. Ütüyü gitmezsek tehdit ediliyorduk. Mesaiye kalmak istemezsek, amirler masalara vurup, "Mesaiye geleceksiniz" diye bağırıyordu. Günde bir kez lavaboya gitmemize izin veriliyordu. Fabrikada nefes almak bile zordu.

Astım ve bronşit hastası olmama rağmen ekmeğimi kazanmak için işe devam ettim. Çünkü evime bakacak kimsem yoktu.

Bir gün mesaideyken gece 11'de kızım bana mesaj atmıştı. Çocuklarıma ben-den başka bakacak kimse olmadığı için o telefona bakmak zorundaydım. İşte tam bu sırada amir, beni diğer işçilerin içinde aşağılayarak tutanak tuttu.

25 yıllık evliliğimi yeni bitirdim ama

zaten yıllardır sadece soy ismim aynıydı. Eşim çocuklara bakmıyordu. Hayırsız bir oğlum var, sürekli sarhoş gezen ve eve gelmeyen biri. Oğlum sürekli kaza geçiriyor, ben de bu yüzden sürekli maddi olarak bataktayım.

Uçan kuşa borcum var. Çalışırken kazandığım maaşla bankalara ve kiraya veriyordum ama yetmiyordu. Bankalardan kredi çektim ve çektiğim kredinin faizini bile ödeyemiyordum.

En sonunda, biriken aylıklarımı zı istediklerimiz için işten çıkarıldık. Artık hiçbir gelirim yok. Geçen hafta hastanedeydim; astım ilaçlarım 8 bin 500 lira tuttu. Hayırna birisi ödedi de alabildim.

Ayakta durmak istiyorum, yıkılmak istemiyorum ve biliyorum ki yıkılmam da. Direniş sürerken kalbimde mutluluk, onur ve gurur hissettim. Bütün bu yaşadığım zorluklara rağmen hakkımı aradığım için gururluyum.

Sonuna kadar bu direnişe devam edeceğim. Çünkü benim ve çocuklarımla adil bir yaşama hakkı var.

Depremi gölgesinde kadın emeği

Görünmez sömürü, yetmeyen ücret ve güvenilmez sendikalar

Halime Sancak
BİRTEK-SEN Malatya Temsilcisi

Fotoğraf: IndustriALL Global Union-Flickr (CC BY-NC-ND 2.0)

Kadın emeği ve sendikal algının raporu için araştırma kararı aldığımızda en çok kadınların sorulara cevap verip vermeyeceğini düşünmüştüm. Çünkü kadın işçiler kendini güvende hissetmedikleri zaman çekingen davranıyorlar; bu da bizim doğru veriyi elde etmemizi zorlaştırıyor. O yüzden saha araştırması yaparken fazlasıyla zorlandığımızı söyleyebilirim.

Tek sorun bu da değil. Gün içinde iş yerinde zaman bulamayan kadınlar eve geldiklerinde de yoğun bir sorumluluğa sahip oluyorlar. Yemek yapmak, bulaşık yıkamak, temizlik ve çocuklarla ilgilenmek derken kendilerine ayıracak zamanları olmuyor ne yazık ki. Bu da anketleri yaparken ne denli zorlandığımızı gösteriyor. Anket yaparken kadın işçilerin eşleri tarafından kesilen, çocukların ağlamasıyla bölünen görüşmeler dahi yaşıdık.

Deprem sonrası fabrikanın angarya işleri kadınlara yüklendi

Malatya, 6 Şubat depremlerinden en çok etkilenen şehirlerden biri. Konteyner kentlerde, enkazlar ve yıkımlar arasında şantiyelerden ibaret olan bir sahada, yüz yüze yapılan anketlerin hiç kolay olmadığını söyleyebilirim. Aynı koşullarda yaşayan bir kadın olarak zorlukları bizzat dile getirebilirim.

Veriler arasında dikkat çeken bir diğer noktaysa, kadın işçilerin uğradığı tacize karşı şikayet mekanizmalarının yetersiz olması. Kadın işçilerin yüzde 42.2'si iş yerinde rahatsız edici bir davranışa maruz

kaldığını belirtti. Ancak bu olayların yalnızca yüzde 45.8'i şikayet edilmiş; yani kadınların yarısından daha fazlası bu durumları hiçbir yere bildirmeyi tercih etmemiş. İş güvenliğinin olmaması ve işini kaybetme korkusu bunun önüne geçiyor.

Mesailerin yoğunluğu, zorla mesaiye bırakılma, kreş hakkından yoksun bırakılma, meslek hastalıklarından ötürü mağdur olunması fakat hiçbir önlem alınmamış olması... özellikle deprem döneminde fabrikalara sığınan kadınların, fabrikaların kurduğu konteyner kentlere sığınması, "gönüllülük" adı altında iş yerinde çalıştırılmasını getirdi. Kadınlara fabrikanın temizliğinin, yemeğin yaptırılması, bulaşık yıkatılması gibi başka sömürü biçimleri de ortaya çıkmış oldu.

Kadın işçiler geçinebilecekleri ücretler istiyor

Bir diğer önemli konuya asgari ücret. Defalarca bunun üzerine kadınlarla konuşuk. Kadınların çalışmaları ve kazandıkları paraların, evi geçindiren evin yükünü ve sorumluluğunu alan değil de sanki bir ek gelirmiş gibi görülmesi haksızlığı var. Kadınlar öncelikle bu haksızlığın ortadan kalkmasını istiyor çünkü en az onlar da erkekler kadar eve ekonomik destek sağlıyor. İki kişi çalışsalar dahi geçinemediklerini söylüyorlar.

Bugün asgari ücret 22 bin lira fakat Malatya'da depremden sonra konut sayısının az olması kiraların yüzde 100 artmasına neden oldu. Artık bir ev kirası bu şehirde asgari ücrete denk. Ve işçilerden asgari ücretle kirada yaşayıp, çocuklarını okutup, faturalarını ödeyip ev geçindirmeleri isteniyor. Hatta şükretmeleri, yetinmeleri ve bir de bu

paradan artırımları söyleniyor. Bu parayla birikim yapıp konut sahibi olabileceğine inandırılmak istenen binlerce işçi konteyner kentlerde yaşıyor. Birçoğu TOKİ'de konut sahibi olmak istiyor, evlerini kaybedenler ise evlere geçtikten sonra hangi parayla eşya alacaklarını düşünüyorlar. Sağlık konusu ise konuşulmuyor bile; bir insan her şeyden önce kendi sağlığını dahi gözetemiyor.

Sendikal mücadeleye devam edeceğiz

İşçiler bugün Malatya'da iş yerlerinde yetkili olan sendikaların işçilerin ekonomik koşullarını iyileştirmediklerini dile getiriyor. Hatta aidat olarak kesilen ücretlerin yüksek olduğunu söylüyor. İşçilere destek olması gerekirken, enflasyonun yükseldiğini ve patronun dara düştüğünü bahane ederek sendika ücretlerinin bin 200 liradan bin liraya çekilmiş olması fakat sendika aidat kesintisinin 880 lira olması gibi örnekler, işçilerin ne kadar yalnız ve korkunç şartlarda çalıştığını bir kez daha öne seriyor. İşini yapan sendikaların emekleri de bu "sarı sendikalar" yüzünden gözle görülmez bir hal alıyor.

Sendikaların olduğu yerde kadınların tacize uğraması, kreş hakkına erişememesi, zorla mesaiye bırakılması gibi durumları bir araya topladığımızda; çalışma ve yaşam koşullarının iyileştirilmemesi, iş güvenliğinin sağlanmaması işçinin de sendikaların çatısı altında toplanma isteğini kırıyor ve kadınlar sendikalara güvenmiyor.

Kadın işçilerin asgari ücretle ilgili tek talepleri, geçinebilir bir ücret olması. BİRTEK-SEN olarak biz de kadın işçilerin yanında asgari ücret gaspına karşı mücadelemizi sürdürmeye devam edeceğiz.

5 bin liralık 'nezaket' ve 300 liralık sistem faturası

Pendik'ten bir kadın
İstanbul

Hamileliğimin son aylarında, devlet desteklerinden faydalanmak için yaptığım resmi başvurular, internetin karanlık köşelerindeki dolandırıcılara "Biz buradayız!" sinyali göndermekten farksızdı. Yardım beklerken, bir anda fırsatçıların hedefi olduk. Ancak asıl meselemiz, meşhur 5 bin liralık ilk çocuk destek parası. Devletin bu parayı bir lütuf gibi vereceğini sanırken, alma sürecinin kendi insana en az üç kere "Boşver kalsın" dedirtecek cinstendi.

Bebek doğduktan sonra, lohusalığıma rağmen içimdeki "Hakkını al" diyen devrimci sese kulak verdim. Bebeği babasına bırakıp bankanın yolunu tuttum. Karşımda, "kuyruklar bitti" denilen ülkede her gün yeniden üretilen o meşhur manzara: Hak edilen paranın kuyruğu. Sıramın gelmesine sevinmek, geldiğimiz noktayı acı bir şekilde özetliyordu.

Kaşıkla verip kepçeyle almak

Nihayet sıra bana geldi, kimliği uzattım ve parayı istedim. Veznedeki memur, sanki 5 bin liralık kredi çekmeye gelmişim gibi kimliği uzunca inceledi. Sonunda parayı verdi... ama 300 lira eksik! Sebep, transfer ücreti. Devletin, kendi içindeki bir ödeme için vatandaşın komisyon alması inanılır gibi değildi. İstersem

PTT'den çekebilirdim, orada kesilmiyormuş.

Evde, bebeğimi besledikten sonra, inatla PTT'nin yolunu tuttum. Madem hak, sonuna kadar talep edilecekti. PTT veznesinde parayı uzatan görevlinin iç çekişi, sanki üç kuruşluk devlet hakkını kendi cebinden veriyormuş gibiydi.

"Bu kadar zor vermenizin sebebi nedir?" diye sorduğumda, "Yok ya... Kimliğe baktım sadece" cevabını aldım. Bu ülkede mantık yoktur. İşler olur, sistem olur, ama sebep olmaz.

Tüm bu koşturma, yorgunluk ve sinir, sadece bir gerçeği gösterdi: Sorun 5 bin lira değil, kaşıkla verip kepçeyle alan düzende. İşte bu yüzden, tüm bu yaşananlar anlatılmaya değer.

Fotoğraf: Pexels

Fotoğraf: Evrensel

3 çocukla yaşam savaşı:

‘Hani neredeler? Düştüm işte, kaldırırsın beni!’

Sevim Saylam
Çankırı

‘Hem aç kalmamızı istiyorlar hem de onları desteklememizi istiyorlar. Kusura bakmasınlar, yok öyle. Düştüğümde, aç kaldığımda beni kaldırmayan bu devleti destekleyemem.’

İktidarın “en az 3 çocuk” söylemleri sürerken üç çocuğu olan, çocuğunu kreşe bırakamadığı için güvencesiz çalışan Gülşah, çevresindeki kadınların dayanışmasıyla yaşamını sürdürebiliyor. İki senedir üç çocuğuyla birlikte Çankırı’da yaşayan Gülşah’ın evine misafir olduk. Eşini yoğun çalışma sonrası bir trafik kazasında kaybettikten sonra kendini büyük bir yaşam mücadelesinin ortasında bulan Gülşah, “Çocuklarım için ayakta kalmak zorundayım” diyor. 18 aylık oğlu, 10 ve 16 yaşlarında iki kızı olan Gülşah, devletin bağladığı 16 bin 450 liralık ölüm aylığı ile ayakta kalmaya çalışıyor. Ancak kira, fatura ve temel gıda masrafları karşısında bu gelir yetersiz kalıyor.

Geçim derdi dayanılmaz boyutta

Eşinin işi nedeniyle geldikleri Çankırı’da kimsesi olmadığını belirten Gülşah, en büyük sıkıntısının geçim olduğunu dile getiriyor: “14 bin lira kira veriyorum. Elektrik, su, mutfak masrafları, çocukların okul masrafları... Gelen para hemen gidiyor. Ağustos ayında kiram 20 bin lira olacak. Aldığım para zaten 16 bin 450 lira. Parayı nasıl yetiştireceğim ise devletin umurunda değil.”

Aldığı ölüm aylığının temel ihtiyaçlarını dahi karşılamaya yetmediğini belirten Gülşah, market ve pazar alışverişlerinde büyük zorluklar yaşadığını söylüyor: “Markete gittiğim zaman zorlanıyorum. Pazara iki haftada bir gidersem gidiyorum, bazen hiç gidemiyorum. Çocuklara meyveyi geç, sebze bile alamıyorum.”

‘Yardıma neden kestiklerini bilmiyorum’

Aile, bu zor günlerde annesi, arkadaşları ve eş dost yardımıyla ayakta kalmaya çalışıyor. Ancak düzenli olmayan erzak yardımları da yeterli olmuyor. Gülşah, daha önce aldığı elektrik gibi sosyal yardımların da kesildiğini belirterek: “Elektrik yardımı vs. alıyordum, hepsini kestiler. Neden kestiler bilmiyorum. Eşim yıllarca çalıştı, vergisini verdi bu devlete ama devlet bunun karşılığında hiçbir şey yapmıyor.”

Vali ve belediye başkanı ile görüşmesine, yardım kurumlarına başvurmaya rağmen sonuç alamadığını ifade eden Gülşah, ailesi ve arkadaşları dışında arayan soranın olmadığını belirtiyor.

‘Kime bırakacağım bebeği?’

Çocuklarını kimseye muhtaç etmemek için elinden geleni yaptığını belirten Gülşah, geçici işlerle geçimlerini idame ettirmeye çalışıyor. Eşe dosta işe oyası yapıp satıyor ve zaman zaman evlere temizliğe gidiyor. Ancak 18 aylık bebeğine bakması gerektiği için düzenli bir işte çalışmıyor: «Küçük bebeğim olmasa girerim bir işe çalışırım ama yapamıyorum. Nereye, kime bırakayım bebeği?»

‘Devlet nasıl geçinirsen geçin diyor’

Hükümetin aile yılı ve “en az üç çocuk” söylemlerini hatırlatan Gülşah, devletin bu durumda nerede olduğunu sordu: “Aile yılı diyorlar, en az üç çocuk diyorlar. Al sana üç çocuk burada, devlet nerede? Erdoğan ‘Ben hepinizin arkasındayım’ diyordu. Hani neredeler? Düştüm işte kaldırırsın beni, üç çocuğum ile kaldım, ayağa kalkamıyorum. Hem aç kalmamızı istiyorlar hem de onları desteklememizi istiyorlar. Kusura bakmasınlar, yok öyle. Düştüğümde, aç kaldığımda beni kaldırmayan bu devleti destekleyemem.”

Lüks değil, emeğimin karşılığını istiyorum

Otel çalışanı bir kadın
İzmir

Asgari ücretle yaşamak zaten imkânsız oldu, hayatım o kadar zor ki bazen neresinden tutacağımı bilemiyorum. Aldığım maaş yattığı gibi gidiyor. 18 bin lira kira, aldığımız 22 bin lira. Market, fatura vb. sosyal hayat zaten yok. Yeri geliyor kıyafet bile alamıyorum, ayağımdaki ayakkabı yırtılınca anca alınır ayakkabı.

Maalesef yetmediği için de ek işe gidiyorum, gecem gündüzüme karışıyor, yoruluyorum ama mecbur yapmak zorundayım.

İş yerinde çalışmak ağır. 16 oda yapıyoruz, bazen bu 20 oda oluyor. Sekiz saat içinde işi bitirmek zorundayız. Haftada bir gün iznimiz oluyor fakat yoğunluk olunca izin iptal oluyor. Müdürümüz iyi bir insan ama genel müdürümüz hakkımızı vermiyor. Denetim yapıldığı zaman biz dört veya beş gün 07.00-23.00 çalışıyoruz mesaide ama mesai parasını vermiyor ve bu senede iki üç defa oluyor. Yalnız yaşamama rağmen bu iş temposunu zor kaldırıyorum. Arkadaşlarım evli, eve gidiyor ev işine devam.

İş yerinde çok haksızlık oluyor. Otel temizleyen biz ama parayı alan başkaları, yani hak etmeyenler. Bazen ben 07.00-23.00 çalışıyorum, bunun parasını da vermiyorlar, bir gün izin veriyorlar.

Yani bedenimiz, ruhumuz yoruluyor ama yine de ayakta kalmaya çalışıyoruz. Biz lüks istemiyoruz, insanca yaşamak istiyoruz, hakkımızı istiyoruz. Asgari ücretle geçinmeye çalışan kadınların artık seslerini duysunlar: Bu bir para meselesi değil, yaşam mücadelesi.

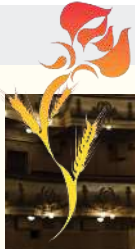
Bu sadece para meselesi değil, mücadele meselesi oldu

Otelde en çok çalışan da biz ama en az ücreti alan da biz. Diğer çalışanlar farklı ücretler alıyor, bu da zorumuza gidiyor. Emeğimizin karşılığını istiyoruz, fiyatlar yükseldikçe aldığımız asgari ücret bizi ayakta tutmuyor.

Zaten stresli yorucu bir işte çalışıyoruz. İlgililere sesleniyorum: Bir iyileştirme yapılınsın. Neden her şeyin fiyatı yükselirken bizim aldığımız maaş aynı kalıyor? Arkadaşlarla bir yere gidelim diyoruz ama gidemiyoruz çünkü para yok. Tatil kelimesi bize çok uzak. 20 yıldır farklı işlerde çalışıyorum; şu an maddi açıdan sadece karın tokluğu. Ne acı...

Fotoğraf: Freepik

Fotoğraf: Freepik

Bu düzen susmamızı istiyor ama biz örgütlenerek güçleneceğiz

Yağmur Su -Eda- Sude
Sanat Fabrika

Sanat dünyasında yıllardır süren şiddet, sanat kurumlarında kökleşmiş erkek egemen yapının ve cezasızlık düzeninin

sonucudur. Opera sahnesinden konser-
vatuvar koridorlarına kadar kadınlar,
“üstüne örtme”, “görmezden gelme”,
“faili koruma” anlayışına karşı sözlerini
yükseltiyor.

Bu sözler sadece tanıklık değil; sanat
alanındaki tüm kadınlara çağrı nite-

liğinde. Çünkü biliyoruz ki bu düzen
kadınların yalnız kalmasına ve “başına
iş açmamasına” bel bağlayarak ayakta
duruyor.

Opera sanatçısı bir kadın anlatıyor:

“Eğitimin başladığı ilk organdan
itibaren öğrencilerin kendini güvende
hissederek yaşadıkları problemleri üst
mercilere taşıyabilmeleri gerekir. Küçük
yaşta başlayan konservatuvar eğitimin-
de öğrenciler, bu gibi durumlarda nasıl
hareket edeceklerine dair bilinçlendiril-
melidir.

Özel ders veya serbest çalışma or-
tamında tacizle karşılaşan kadınların
‘durumu bir üst yetkiliye taşıma’ fırsatı
da olmuyor.”

Çözüm: birlik olmak, ses çıkarmak!

Opera sanatçısı şöyle devam ediyor:
“En kritik nokta, kadınların inanılma-
ma korkusuyla yalnızlaşması ve yaşa-
dıklarını saklamasıdır. Bazen en yakın-
larımızdan alamayız aradığımız desteği.
Öyle bir durumda en büyük ihtiyaç
güvenli bir alandır.”

Bu yalnızlaştırmanın politik bir boyutu
var: Yıllardır sanat kurumlarında failer
korunuyor, kadınlar ise “susarak mes-
leğini kurtarmaya” zorlanıyor. Ancak
opera sanatçısı bu durumu değiştirmek
için gerekli olanı da söylüyor:

“Mahkemelerde bile kadınlar hakkını
arayamazken, yapılması etkili olacak tek
hareket birlik olmak, el ele olmak ve ses
çıkarmaktır.”

Şiddet, ‘güç ilişkileri’ ile sürdürülüyor

Konservatuvar öğrencisi bir kadın ise
çözümün kolektif olduğunu vurguluyor:

“Kalıcı çözümü toplum yapısının
köklü değişimleriyle elde edebileceği-
mizi düşünüyorum fakat kısa süreli bir
çözüm bulmak ve bundan sonrasına
odaklanmak gerekirse öncelikle ihtiya-
cımız cesaret, ifade özgürlüğü için alan
yaratmak olabilir.”

Öğrenci, tacizin görünmez kılınısını şöyle anlatıyor:

“Önce tacizin farkına varmak adına
konferanslar düzenlemekle, çalıştığımız
koşullardaki sınırların bilgilendirilme-
sine yönelik çalışmalarla başlayabiliriz.
Bence asıl sorun insanların davranışları-
nı taciz olarak görmemesi veya adlan-
dırmaması, buna dolaylı yoldan izin
verilmesi.”

Sanat alanındaki güç ilişkileri gerçeğini ekliyor:

“Sanat camiasında şiddet, etik dışı güç
ilişkileri kullanılarak üstü örtülüyor,
şaka veya manipülasyon yoluyla yapı-
lıyor. İlk önce bu algıyı değiştirmemiz
gerekli diye düşünüyorum.”

B12 vitamini: Güçlü bir zihin ve dinç bir vücut için temel yakıt

**Alibeyköy’de
çalışan bir doktor**
İstanbul

B12 vitamini vücudumuzun düzgün çalış-
ması için hayati öneme sahip, suda çözünen
temel bir besin ögesidir. En karmaşık vitamin-
lerden biridir ve içeriğinde Kobalt minerali
bulunmasıyla diğer vitaminlerden ayrılır.
Diğer adı kobalamindir.

B12 vitaminine duyulan günlük ihtiyaç sabit
değildir; kişinin yaşına, cinsiyetine ve özel
fizyolojik durumlarına göre değişir. Bebeklik,
çocukluk, ergenlik gibi büyüme dönemleri ile
gebelik ve emzirme gibi özel süreçlerde B12
gereksinimi farklılaşır. Çoğu sağlık otorite-
si için kanda yaklaşık 200-900 pg/mL B12
seviyesi normal olarak kabul edilir. 200 pg/mL
altındaki değerler eksiklik olarak değeren-
dirilirken 200-400 pg/mL arasındaki seviye-
ler “gri bölge” veya sınırda düşüklük olarak
yorumlanır.

Kanda B12 vitamini kan testleri ile ölçülerek
değerlendirilir. Unutulmaması gereken en
önemli nokta, B12 testi sonucunun tek başına
bir anlam ifade etmeyeceği ve mutlaka kişinin
genel sağlık durumu, semptomları, diğer
klinik ve laboratuvar bulgularıyla bir hekim
tarafından değerlendirilmesi gerektirir.

Fotoğraf: Freepik

B12 vitamini hangi besinlerde bulunur?

Beslenme yoluyla alınan B12 vitamininin tek
kaynağı et ve süt ürünleri gibi hayvansal gıdalar-
dır. Bu vitamin en fazla karaciğer ve böbrekte bu-
lunur. Hayvansal gıda tüketimi olan ve mide, ince
bağırsak hastalığı olmayanlarda B12 eksikliği
olması pek mümkün değildir. Ancak son yıllarda
beslenme yetersizliği bu vitaminin eksikliğinde
rol oynamaktadır.

B12 eksikliğinin belirtileri nelerdir?

B12 eksikliği nörolojik, hematolojik, gastrointes-
tinal ve psikiyatrik belirtilerle karşımıza çıkabilir.
Halsizlik ve yorgunluk, sinir sistemi sorunları, sin-
dirim sorunları, bilişsel ve psikolojik sorunlar gibi
belirtileri vardır. Tedavisi, kişinin durumuna göre
ağızdan veya iğne yolu gerçekleştirilmektedir.

B12 ne işe yarar?

B12 vitaminin
vücutta yaptığı
işleri şöyle sıra-
layabiliriz:

Kırmızı kan
hücreleri yapımı-
nı destekler.

Sinir sistemi
sağlığına yar-
dımıcı olur.

Enerji me-
tabolizmasını
destekler.

Beyin fonksi-
yonlarını ve ha-
fizayı destekler.

Ruh halinin
iyileştirilme-
sine yardımcı
olur.

Kemik sağlığı-
nı destekler.

Göz sağlığının
korunmasına
yardımcı olur.

Kalp sağlığını
destekler.

İçimizde kıyametler kopuyor

Zeynep
Bursa

İki çocuk okutan bir anneyim. Her gece
kafamı yastığa koyduğumda “Yarın ço-
cuklarımla beslenmesine ne koyacağım?”
kaygısıyla uyuyorum. Ve biliyorum ki
benim gibi milyonlarca anne var.

Avrupa’da çocuklar yeterince beslene-
miyorsa ailelerinden alınıyor. Türkiye’de
böyle bir uygulama olsa sanırım hiçbir
evde çocuk kalmazdı; çünkü çocukların
büyük çoğunluğu doğru düzgün beslene-
miyor. Buna rağmen okullarda -çocuklar
beslenmelerine süt, peynir, meyve ko-

yamazken- “yardım” adı altında veliler-
den hâlâ para toplanıyor. Veliler kendi
çocuğunun beslenmesini dolduramaz
haldeyken, bir de bunun yükü velilerin
sırtına bindiriliyor.

Ağzımızı açıp bu düzene itiraz ettiğimiz-
de ise karşımıza “Şükredin!” diyorlar. Peki
onlar biraz şükretse olmaz mı? Biraz da
kendilerine bakıp bu halkın, özellikle de
annelerin omzuna binen yükü görseler?

Hangisinden vazgeçelim?

Asgari ücretle ne yapalım? Kira mı
ödeyelim, faturaları mı yatırıp ayakta kal-
maya çalışalım, yoksa çocuk mu okutalım,
beslenme mi hazırlayalım? Bize “idare
edin” diyenlere soruyorum: Hangisinden
vazgeçelim?

Bugün biz, tüfek sesinin olmadığı ama
her gün cebimizde, mutfığımızda, okul
kapısında hissettiğimiz kocaman bir sa-
vaşın içindeyiz. Savaş sadece top, tüfek,
bomba ile olmaz; eğitimin çökertilmesi,
halkın yoksullaştırılması, çocukların
okulda aç bırakılması da bir savaştır.

Bir kadın çocuğunun beslenmesine
doğru düzgün bir öğün koymıyorsa, o
kadının içinde kıyametler kopuyordur. O
anne her gün kendi içinde savaş halin-
dedir.

Ben bir anne olarak bu sistemi şid-
detle kınıyorum. Annelerin gözyaşının,
çocukların açlığının normalleştirildiği bu
düzene razı değilim, razı olmayacağım.
Ekmek de bizim, gül de bizim.

Bir öğün ücretsiz sağlıklı yemek mücadelesinde ısrarcıyız

Fotoğraflar: Ekmek ve Gül

Avukat İlke Işık

Ekmek ve Gül olarak okullarda bir öğün ücretsiz yemek talebi ile başlattığımız kampanya, kadınların kapı kapı, ev ev örgütledikleri bir mücadele ile ülkenin en temel gündemlerinden biri oldu. Milletvekilleri gündem etti, Mecliste konuşmalar yapıldı. Milli Eğitim Bakanlığı bütçe görüşmelerinin temel konularından biri oldu.

Birçok yol yöntem denedik hep birlikte, mücadelenin birçok aracını denedik. Açtığımız davaları da bu kapsamda ele aldık. İki dava açtık. İlki, Tuzluca'yı Kadınları Derneği adına okul çağındaki tüm çocuklara bir öğün ücretsiz sağlıklı yemek sağlanması talepli davamızdı.

Ankara 3. İdare Mahkemesi reddetti davamızı, istinaf mahkemesi itirazımızı dikkate almadı, doğru düzgün bir gerekçe yazmaya dahi zahmet etmediler hatta. Çocukları açlığa terk etmekte bir sorun görmediler özetle.

Bir öğün mücadelesini hatırlayalım...

Ancak kadınların ısrarlı süren mücadelesi ikinci bir dava açmamıza neden oldu. Şimdi geriye dönüp hatırlayalım hep birlikte. İsrarlı ve inatçı mücadele 2022-2023 eğitim öğretim döneminin ikinci yarısında anaokullarında bir öğün ücretsiz yemek verilmesi kararına neden olmuştu. Milli Eğitim Bakanlığı anaokulu çocuklarına ücretsiz yemek verileceğini duyurmuş, bunu her yerde ilan etmişti.

Bir yarım dönem sürdü bu uygulama,

2023-2024 yılı eğitim öğretim dönemi başladığında ise çocuklarını anaokuluna götüren ve bu uygulamanın devam edeceğini düşünen kadınları kötü bir sürpriz bekliyordu. Okullar kendilerine ödenek verilmediğini söylemeye başladı ve anaokullarında yemek verilmeyeceği anlaşıldı.

Milli Eğitim Bakanlığı hiçbir açıklama yapmadı bu konuda. Sonradan anlaşıldı ki bir yazı ile anaokullarında yemek uygulamasına son vermişler, gerekçe yok, açıklama yok. Okulun kapısında bu durumu öğrenen binlerce insan var.

Bu hukuksuzluğa karşı açtık ikinci davamızı. 2023 yılı kasım ayında Esenyalı Kadın Dayanışma Derneğinden Necla adına başladık bu sürece. Anaokuluna giden çocuğu için bir öğün ücretsiz yemek uygulamasından yararlanamamış birçok kadın adına açtık davayı. Yürütmeyi durdurma istedik, ama bunu yapmak yerine süreci uzattılar.

'Para yok' yalanına karnımız tok

İdare Mahkemesinden Danıştay'a gönderilen dosyamızı uzun süre gündeme almadı Danıştay 8. Daire Başkanlığı. Tam bir yıl sonra 2024 yılı kasım ayında yürütmeyi durdurma talebimizi reddettiler. İtiraz ettik, belgeler sunduk, 'dosyayı öne alın' dedik, bekletiler dosyayı bir işlem yapmadan. Yine bir yıl sonra 2025 yılı aralık ayına duruşma günü verdi. Davayı açtığımız 2023 yılında 13 bin 745 lira olan açlık sınırı, 2025 yılı kasım ayı itibarıyla 29 bin 827 liraya ulaştığı bu arada. Aradan iki eğitim öğretim yılı geçti. Açlık büyüdü, yoksulluk arttı, rakamlar her geçen gün çocukların açlığı anlamına geldi.

Milli Eğitim Bakanlığının hiçbir açıklama yapmaya zahmet bile etmeden anaokullarında yemek vermektен vazgeçmesinin sonuçları çocukların eğitim hakkının en başından engellenmesi anlamına geliyor. Bu nedenle çok önemli bir dava söz konusu olan.

Yargılama boyunca, "Paramız yok" "yargı karışamaz, Bakanlık takdir eder ne yapacağına", "anaokullarında eğitim zorunlu değil" dediler.

Peki gerçekten devletin parası yok mu? Bu dönem aynı zamanda bütçe dönemi olduğu için rakamlar üzerinden konuşabiliriz kolaylıkla. Açlık sınırı 28 bin lira, yoksulluk sınırı ise 92 bin liraya dayanırken Cumhurbaşkanlığı 2026 yılı bütçesi 21 milyar 286 milyon lira olarak açıklandı. Cumhurbaşkanlığı Sarayının günlük harcaması yaklaşık 58 milyon lira oluyor bu hesaplara.

Cumhurbaşkanlığı bütçesinde, "kâr amacı gütmeyen kuruluşlara yapılan yardımlar" adıyla 2026 yılında vakıf ve derneklere 80 milyon lira aktarılması öngörüldü. Diyanet İşleri Başkanlığı bütçesindeki artış da dikkat çekici. Diyanet İşleri Başkanlığı için teklif edilen bütçe 174 milyar lira.

Milli Eğitim Bakanlığı bütçesinden görüyoruz ki, genel bütçeden eğitime ayrılan pay giderek düşüyor. 2002'de eğitim yatırımlarına ayrılan pay yüzde 17.18 iken 2026'da eğitim yatırımla-

rına ayrılan pay yüzde 8.26'ya geriledi. Bu oran geçtiğimiz yıl ise yüzde 9.73 idi.

Mücadeleye devam edeceğiz...

Bu tablo nerelere bütçe ayrıldığını açıkça gösteriyor. Çocuklara okullarda bir öğün ücretsiz yemek için düzenleme yapmak maddi açıdan olanaksız değil. Söz konusu olan bir tercih ve bu tercih çocukları aç bırakmak anlamına geliyor.

2025 yılı kasım ayı verilerine göre 15-19 yaş arası bir çocuğun gıda harcaması 8 bin 839 lira 14 kuruş, 4-6 yaş arası bir çocuğun gıda harcaması ise 4 bin 808 lira 17 kuruş görünüyor. Asgari ücretin 22 bin lira olduğu ülkede iki ya da üç çocuklu bir ailenin çocukları için harcamak zorunda kalacağı gıda harcaması 13 bin lira ile 21 bin lira arasında. Hesap çok açık ve net. Devletin okula giden çocukları desteklemesi, anaokulundan itibaren zorunlu eğitimi sürdürebilmelerinin olanaklarını yaratması zorunlu. Milli Eğitim Bakanlığının en temel görevi de zaten bu.

Çocuklar eğitime devam edemiyor. İş yerleri çocuk işçilerle dolu. Neredeyse her gün ölen çocuk işçilere ilişkin haberler alıyoruz. Kız çocuklarının erken yaşta evlenmesi için çabalıyor.

İşte tüm bunların davası söz konusu olan. Davanın sonuçlarından, sonunda denileceklerden bağımsız bir mücadele söz konusu olan. Bir öğün ücretsiz yemek mücadelesi, çeşitli biçimlerle, çeşitli yöntemlerle mücadelenin farklı araçları ile devam ediyor.

Evet, göreve çağırıyoruz Milli Eğitim Bakanlığını. Çocukları MESEM'lere mahkum etmek isteyen, eğitimle yan yana gelemecek vakıf ve derneklele protokoller imzalayan, ÇEDES'lerle bilimsel eğitimden uzaklaşmaya çalışan, karma eğitimi tartıştıran kız çocuklarının eğitim hakkını yok etmeye çalışan Milli Eğitim Bakanlığına açtığımız dava ile hep birlikte Bakanlığa "görevini yap" diyoruz.

Görevini yapmaya kadar da mücadeleye devam edeceğiz...

